

IZMEĐU REPRESIJE I NEIMAŠTINE: GRAD I KOTAR KOPRIVNICA POČETKOM 1950-IH GODINA U OGLEDALU GLASA PODRAVINE

BETWEEN REPRESSION AND POVERTY: THE CITY AND DISTRICT OF KOPRIVNICA IN THE EARLY 1950S IN THE EYES OF GLAS PODRAVINE

Željko KRUŠELJ

Sveučilište Sjever
Odjel za komunikologiju,
medije i novinarstvo
Trg dr. Žarka Dolinara 1
HR – 48000 Koprivnica
zkruselj@unin.hr

Primljeno / Received: 3. 4. 2021.

Prihvaćeno / Accepted: 15. 5. 2021.

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

UDK / UDC: 070(497.525.1Koprivnica)“195”(091)

316.343.7(497.525Podravina)“195”(091)

94(497.525Podravina)“195”

SAŽETAK

Grad i kotar Koprivnica tek od kraja 1950. godine dobivaju svoje stalno glasilo Glas Podravine. Pokrenut zbog izbornih potreba vladajuće Komunističke partije, taj je lokalni list najprije bio povremenik, zatim dvotjednik i od listopada 1953. tjednik. U tom ga razdoblju nisu uređivali i pisali profesionalni novinari, već partijski dužnosnici i aktivisti, koji nisu poštivali temeljna zanatska pravila, već su preko njega ostvarivali svoje političke ciljeve. Unatoč tome, list je zbog brojnih informacija s terena, žestokih komentara i reagiranja čitatelja bio pouzdano ogledalo političkih, socijalnih, gospodarskih i kulturnih prilika, ponajprije obilježenih jednouljem, masovnom represijom i općom neimaštinom. Stanovništvo je velikim dijelom živjelo od poljoprivrede, koja je bila devastirana neuspjehom prisilno formiranih seljačkih radnih zadruga, a industrija je bila tek u povojima. U trgovinama je manjkao gotovo cjelokupni asortiman, uključujući i ono najvažnije – kruh, sol, šećer i sve vrste energenata. Krivcima su za takvo stanje isključivo proglašavani »protunardni elementi«. Zato je list povremeno sličio bizarnom spoju crne kronike, gdje su nabrojane zatvorske kazne i ideološka skretanja, i propagandističkog biltena u kojem su građanima poljuljanih ideala davane upute kako ostati na proklamiranom revolucionarnom putu.

Ključne riječi: Glas Podravine, Koprivnica, Komunistička partija, aktivizam, jednoulje, represija, neimaština

Keywords: Glas Podravine, Koprivnica, Communist Party, activism, unanimity, repression, poverty

UVOD: POJAVA, ZNAČENJE, KONCEPTUALNI OKVIR I PROFESIONALNA RAZINA LISTA GLAS PODRAVINE

Koprivnica je odmah po okončanju Drugog svjetskog rata bila među malobrojnim hrvatskim i jugoslavenskim gradovima koji su pokrenuli ili obnovili izlaženje neke svoje lokalne tiskovine. Razlog iznimno malog broja tiskovina nije bio isključivo u kroničnom nedostatku nekompromitiranih novinarskih kadrova, općoj nestašici novinskog papira i kemikalija te u često devastiranim tiskarama. Još je

važnija bila odluka novih komunističkih vlasti da ukinu sve međuratne građanske i ratne ustaške tiskovine, a kad prilike dopuste krenu u osnivanje onih koje će biti pod potpunom političkom kontrolom.¹

Spletom okolnosti, ponajprije zbog učešća pojedinih međuratnih novinara, suradnika lista i tiskara u NOB-u, od rujna 1945. pa do veljače 1946. u Koprivnici je izlazio tjednik *Podravske novine*, kojemu je u prilog išla i činjenica da ga je ustaški režim zabranio odmah po uspostavi NDH. Bio je to, uz sisačko *Jedinstvo* i *Varaždinske vijesti*, jedan od tada samo tri lista u NR Hrvatskoj na gradskoj razini. U pozadini tog obnovljenog šestomjesečnog izlaza *Podravske novine* nije bila želja narodnofrontovskih vlasti, koje su čvrsto kontrolirali i idejno usmjeravali lokalni organi KPH, da bude u funkciji informiranja stanovništva. Tjednik je na sve načine služio ideološkoj pripremi građana za prijelomne parlamentarne izbore u studenome 1945., ubrzo i usvajanje prvog jugoslavenskog Ustava.

Kad su ti ciljevi ispunjeni, tjednik je naprasno ukinut. Obrazloženje je bilo tipično za to razdoblje, nedostatak novinskog papira, no iz tekstova je bilo jasno da je uredništvo ponekad izlazilo iz predviđenih ideoloških okvira, dajući prostora osobama i pojavama koje su političkim tijelima bile nepoželjne. Objavljivane su i razne informacije koje su otkrivale vrlo zabrinjavajuću društvenu i socijalnu sliku grada i okolice, a iz njih se naslućivalo i nezadovoljstvo građana brojnim represivnim mjerama novih vlasti.²

Koprivnica nakon toga nije imala glasilo sve do 29. listopada 1948., kad se pojavio samo jedan broj *Glasa fronte*. Kako se i moglo očekivati u tim agitpropovskim vremenima, to ni na koji način nije bila informativna tiskovina, već predizborni bilten Kotarskog komiteta Narodne fronte Koprivnica. U njemu se građani pozivaju na masovno učešće u predstojećim izborima, uz tada uobičajeno ideološko prokazivanje i prijetnje svakovrsnim »neprijateljima«. Nakon izbora *Glas fronte* je odmah ugašen, a vlasti nisu smatrale bitnim javnosti o tome dati bilo kakvo objašnjenje.³ Gledano iz medijskog ugla, o toj se tiskovini ne može izreći nešto afirmativno: nisu je ni uređivali ni pisali oni koji bi poznavali novinarski zanat, tekstovi se nisu ni pokušavali sadržajno i žanrovski držati temeljnih pravila, oprema je bila potpuno ideologizirana, a prijelom čak i ispod razine tiskovina toga vremena. Jednom riječju, bilo je to glasilo za političke forume i aktiviste, koje se u slobodnoj prodaji ne bi moglo održati.

Slijedila je još jedna informativna praznina od godine i pol, da bi se 21. veljače 1950. napokon pojavio novi list – *Glas Podravine*.⁴ U zaglavlju mu je stajalo, zacijelo i po ugledu na svoja dva koprivnička prethodnika, da je to »predizborni bilten Narodnog fronta grada i kotara Koprivnica«. Nakladnik ga, dakle, nije ni deklarirao kao informativno glasilo, čime je pokazao i da nema dugoročnije izdavačke ambicije, iako se po formi i sadržaju nije bitno razlikovao od većine tadašnjih lokalnih listova. Regionalna je odrednica sugerirala da će se list baviti i okolnim naseljima, često i đurđevačkom Podravinom, a povremeno i dijelom one ludbreške. To je povremeno bilo u ovisnosti i s promjenama u teritorijalnom ustroju. Iznad crvenog logotipa lista stajao je najpoznatiji režimski slogan »Smrt fašizmu – sloboda narodu«, koji će se tu zadržati sve do 1958. godine.

Prvi je broj na naslovnici imao i prigodne političke parole »Izgrađujmo neumorno i nepokolebljivo socijalizam – sretnu budućnost naših naroda!«, »Živjeli trudbenici i trudbenice grada i sela, graditelji

¹ Šire u Živorad Stoković: »Trideset godina štampe u socijalističkoj Jugoslaviji«, *Novinarstvo*, god. 11 (1975), str. 106-111, Jugoslovenski institut za novinarstvo, Beograd. Tijekom 1945. u cijeloj je državi izlazilo samo 57 listova, od čega 13 dnevnih tiskovina, čiji su izdavači bile središnje ili republičke vlasti. Kako nema podataka o pojedinoj tiskovini, već su dostupni samo zbirni, one su ukupno imale nakladu od 1,270.800 primjeraka, što daje više nego skromni prosjek od 2228 primjeraka po tiskovini. Usporedbe radi, deset godina kasnije u Jugoslaviji su bile 493 tiskovine, 1965. njih 1171, a 1974. bilježi se čak 1988 naslova u nakladi od gotovo deset milijuna primjeraka.

² Šire u Željko Krušelj: »Kraj građanskog novinarstva u Koprivnici: *Podravske novine* 1945.-1946.«, *Podravina*, vol. 19, br. 38, str. 34-55, Samobor-Koprivnica 2020.

³ Božica Anić: »Koprivničke novine u zavičajnoj zbirci Muzeja grada Koprivnice (II.)«, *Podravski zbornik*, br. 37, str. 273-279, Koprivnica 2011.

⁴ *Glas Podravine* je u digitaliziranom obliku za godišta od 1950. do 2007. dostupan na <http://library.foi.hr/glas>. U fizičkom su obliku gotovo svi dosad objavljeni brojevi dostupni istraživačima u Muzeju grada Koprivnice i Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

socijalističke Jugoslavije!« te »Svi na izbore«. Najavljeno je izlaženje svakog petka, uz vrlo nisku cijenu od dva dinara. Kako je tih godina cijena kilograma kruha bila 10-15 puta veća od primjerka lista, na taj se način naglašavala njegova netržišna pozicija i dostupnost svima, što je ukazivalo da je sufinanciran iz gradskih i kotarskih izvora. Početkom 1952. cijena je »zbog poskupljenja tehničkog materijala« podignuta na šest dinara, zatim na osam, da bi već od ljeta iste godine bila podignuta na 10 dinara. Na toj se razini, i nadalje vrlo niskoj u usporedbi s cijenom osnovnih prehrambenih proizvoda, a i inflaciji unatoč, zadržala sve do 1959. godine, kad je podvostručena.

Zanimljivo je da se u izdavačkoj poziciji gotovo ništa nije promijenilo u cjelokupnom komunističkom razdoblju, jer je list ubrzo postao glasilo lokalnog Socijalističkog saveza radnog naroda, formalnog nasljednika Narodne fronte, koji je bezrezervno provodio politiku vladajuće Partije. Otuda su, kasnije uz nešto veće prihode od prodaje i marketinga, desetljećima dolazile i plaće zaposlenicima. Cijena je toga bilo neupitno političko tutorstvo, koje se ozbiljnije dovodilo u pitanje tek 1980-ih godina.

S obzirom da su *Podravske novine* još u međuratnom razdoblju, a dio se toga zadržao i tijekom kratkog poslijeratnog izlaženja, postavile neke profesionalne standarde, neizbježna je usporedba s novopokrenutim *Glasm Podravine*. Nema nikakve dvojbe da je potonji bio krupni korak unatrag, a ta se spoznaja nije bitno mijenjala sve do kraja 1950-ih godina. Ne samo da se *Glas*, kako su ga čitatelji uvijek skraćeno nazivali, koncepcijski nije nadovezivao na svog medijskog prethodnika, kojem je obol dao iskusni međuratni novinar Dušan Ožegović, već je bio prepoznatljiv baš po nepridržavanju zanatskih standarda. Izgledno je da ih njegovi urednici i autori tekstova, a to su bili razni politički dužnosnici i partijski aktivisti s terena, zacijelo nisu ni poznavali. U cijelom istraživanom razdoblju list nije imao niti jednog profesionalnog novinara, uključujući i volonterski status glavnog urednika, koji je morao imati i status u lokalnoj komunističkoj hijerarhiji. Urednički je volutarizam vidljiv na gotovo svakoj stranici, gdje su tekstovi poredani bez reda, važnosti i rubričnih okvira. Nerijetko su male i na rubove gurnute informacije s lošom ili nikakvom opremom bile važnije od patetičnih i ideologiziranih »šlagera« na većem broju novinarskih kartica, ponekad i više od deset, za čije je čitanje trebalo puno volje i strpljenja. Imena većine suradnika, pogotovo iz okolnih naselja, uglavnom potpisivanih s inicijalima ili bez ikakva potpisa, nije moguće utvrditi, jer im je dužnost javljanja u listu bila i ostala jedina životna novinarska aktivnost.

Nema ni podataka je li početnih godina izlaženja *Glasa Podravine* za bilo koji posao bio isplaćen ikakav honorar, no iz poruka koje su otuda odašiljane čini se da bi to bila i povreda egalitarnih i aktivističkih vrijednosti. Pisanje za list bila je politička i moralna dužnost svakog iole obrazovanijeg člana Partije, Narodne fronte, Antifašističke fronte žena, Sindikata ili Narodne omladine. Zato se pitanje honorara nije ni moglo postavljati. Često su morali pisati i dužnosnici u gradskim i općinskim Narodnim odborima. Obični je građanin, ukoliko nije bio ideološki upitan, mogao objaviti tek pokoje pismo čitatelja, a za njih je od 1952. pod raznim nazivima otvorena i redovna rubrika. Kritika je tu mogla dosegnuti samo do lokalnih dužnosnika nižega ranga te nepartijaca koji su u nedostatku partijskih kadrova bili u rukovodstvima Narodnih odbora i seljačkih zadruga. Ukoliko su građani bili ideološki etiketirani i optuživani, makar i bez dokaza, reagiranja na redakcijske optužbe bila su tiskana tek uz prijetnje listu sudskim tužbama zbog klevete.

Zato su vrlo rado objavljivana pisma prozvanih za navodne malverzacije i politička zastranjivanja koji su bili spremni za javno pokajanje. List je u tim slučajevima služio kao oglasna ploča za prokazivanje »neprijatelja« svih vrsta, u kojima je uredništvo za njih bilo i tužitelj i sudac. Ne treba naglašavati da tekstovi u kojima su pojedinci grubo napadani i diskreditirani u pravilu nisu bili potpisani, što je dodatno stvaralo uvjerenje da je riječ o medijskoj presudi nedodirljive Partije. *Glas Podravine* je u tom početnom razdoblju u doslovnom smislu bio i produžena ruka i »bič« državnih represivnih organa.

O niskoj zanatskoj razini lista svjedoči još nekoliko lako provjerljivih činjenica. Prvi glavni urednik Ivan Povijač⁵, koji je na toj dužnosti bio do studenoga te iste 1950. godine, prije pokretanja lista nije

⁵ Ivan Povijač Pipa (1929.-2016.) u ratu je bio skojevac, a prema obiteljskim informacijama nakon oslobođenja je vodio koprivničko kino Velebit. Dužnost glavnog urednika *Glasa Podravine* preuzeo je sa samo 21 godinom starosti. Kasnije je, završivši Visoku privrednu školu, bio dužnosnik u raznim političkim tijelima, između osta-

imao nikakvo novinarsko iskustvo, niti je osim izbornih zadataka mogao osmisлити bilo kakav održivi koncept lista. Za njega je to bio jedan u nizu partijskih zadataka, a s njim su u redakciji također bili potpuni novinarski amateri. Nijedno od imena koje se tada pojavljuju u listu nije se kasnije zadržalo u novinarstvu, što dovoljno govori i o dosegu onoga što su objavljivali.

Poduži je popis nepoštivanja ili nepoznavanja zanatskih pravila koje uočavamo u gotovo svim brojevima koji su objavljivani u početnim godinama izlaza *Glasa Podravine*. Ni Povijačevići nasljednici na dužnosti glavnog urednika nisu bili puno upućeniji u pravila pisanja i obrade tekstova, prijelome stranica i izdavačke koncepte. Svi su, što je također indikativno, imali vrlo ozbiljnih problema i s pravopisom, leksikom i sintaksom tadašnjeg hrvatsko-srpskog jezika. Ako je gost na stranicama bio neki politički dužnosnik ili oficir JNA, u njegov se tekst, makar je bio pisan srpskom jezičnom varijantom, a i u birokratsku frazeologiju, nije diralo. Dojam je da su urednici učili samo na vlastitim greškama, ne ugledajući se na listove koji su tada izlazili, primjerice na standarde hrvatskog političkog dnevnika *Vjesnik*.

Kao prvo i osnovno, što otežava analiziranje temeljne faktografije, autori tekstova u prvim godinama *Glaseva* izlaza većinom nisu poznavali pravila oblikovanja vijesti, izvještaja i raznih informacija, koja nebrojene generacije novinara u cijelom svijetu obično sažimaju u poznatu englesku sintagmu o »5W«. Zato je uobičajeno da se u informaciji o nekom događaju ne navodi gdje se i kada to dogodilo, tko su zapravo oni o kojima se govori, a ima i drastičnih primjera da nije opisano ni ono o čemu se iznose rezolutni stavovi. Tome pridonosi vrlo nezgrapna oprema tekstova, gdje je naslov obično tvrdnja u dva-tri reda, gdje je ponekad problem zaključiti zašto je nešto istaknuto većim slovima ili verzalom.

Tipični je autor *Glasevih* tekstova naprosto pretpostavljao da čitatelji već znaju o čemu on piše te da je jasno ne samo tko je i na koji način u to uključen u tu priču, već i kakvi su čiji stavovi o bilo kakvom problemu. Tako, primjerice, neke lokalne dužnosnike spominju samo po nadimcima, ujedno i bez navođenja funkcija, jer je to prosječnom Koprivničancu moralo biti poznato. Spominju se i razni objekti i institucije po gradu i okolnim naseljima, ali je rijetkost da se navede u kojim su ulicama ili čemu su te lokacije prije služile. Govori se o gradnji novih zgrada, ali autor ne smatra potrebnim da spomene i njihove adrese, često ne navodeći je li njihova namjena stambena ili gospodarska. O politički podobnim osobama govori se isključivo pozitivno, nerijetko i u superlativima, dok su politički oponenti i nesavjesni građani grubo vrijeđani, omalovažavani i ismijavani, čak i s navođenjem fizičkih manjkavosti. Uobičajeno je i prozivanje represivnih organa zašto se već nisu pozabavili takvim »neprijateljima socijalističkog razvoja«.

Naposljetku, urednici *Glase Podravine* često se nisu opterećivali gdje će staviti koji tekst, osim što je bilo jasno da na naslovnice moraju biti državni i partijski jubileji, Titovi rođendani i obraćanje javnosti, kao i godišnjice oslobođenja Koprivnice te formiranja pojedinih partizanskih jedinica. Tekstovi s naslovnice ponekad su se nastavljali na čak dvije dodatne stranice, a prelomljeni su bili tako da su se jedva razlikovali od okolnih tekstova. Rubrike su se pojavljivale i naglo nestajale bez ikakva objašnjenja, što je zacijelo ovisilo o promjenama suradnika i dopisnika iz pojedinih naselja. Poseban je problem predstavljala rubrika sport, oko kojeg su se vodile razne polemike, često i ideološke. Novinski su stavovi ovisili o trenutnim suradnicima pa su u vremenskom slijedu bili i kontradiktorni. Uočavaju se i brojevi u kojima je sport bio u potpunosti izbačen ili sveden na neku sitnu vijest, primjerice o nogometnoj utakmici u kojoj se jedino ne navodi njen rezultat, već samo dojam o prikazanoj igri »naše« ekipe.

Unatoč tako opsežnom popisu novinarskih slabosti i devalviranju gotovo svih zanatskih vrijednosti, *Glas Podravine* s nakratko preimenovanim *Koprivničkim tjednikom* (1954.-1955.) ostaje iznimno važan povijesni izvor za istraživanje života grada Koprivnice i njegove okolice u toj ranoj fazi socijalističkog razvoja. Ne samo da je to jedina tiskovina koja na jedan politički surov i jezični sirov način govori o načinu življenja i razmišljanja u tadašnjoj hrvatskoj provinciji, već je i pouzdani indikator svih proble-

log i sekretar Općinskog komiteta SKH Koprivnica te dužnosnik za pitanja obrane u Zajednici općina Bjelovar. Bio je poznat i izvan politike kao dugogodišnji golman NK Slavena i vozač kartinga, a uglavnom je radio u osiguravateljskim tvrtkama. Nakon hrvatskog je osamostaljenja bio iznimno angažiran u antifašističkim udrugama, a posebno se zalagao za istraživanja i cjelovito uređenje Spomen područja Danica.

ma i socijalnih tenzija s kojima se prosječni Koprivničanec i Podravec u prvoj polovici 1950-ih godina dramatično suočavao. Na stranicama lista lako je uočljivo ono što je puno teže iščitati u statističkim podacima vezanim za to razdoblje: građanin je više gladan nego sit, zimi u svom domu često nema grijanja, u brojnim naseljima nema ni struju, uglavnom ne može kupiti ono što mu je potrebno u domaćinstvu, skromno je odjeven, jedinu mu zabavu predstavlja odlazak u gostionu ili na nogometnu utakmicu, a kad progovori o tim nevoljama prozivan je u lokalnom listu i izložen progonu vlasti. *Glasa Podravine* nepobitno dokazuje da se od 1945. pa do 1953. iz najrazličitijih razloga, dijelom i objektivnih, malo toga promijenilo na bolje.

O nakladi *Glasa Podravine* u cijelom navedenom razdoblju nema nikakvih podataka, a njih pojedinačno za lokalne tiskovine ne nalazimo ni u publikacijama koje su analizirale medije u socijalističkom razdoblju. O nakladama nikad nisu govorili ni urednici koprivničkog lista, osim što su početkom svake godine pozivali na produženja pretplate. Na posredni način možemo zaključiti da je list, koji je i 1950-ih godina bio suočavan s ograničenim količinama novinskog papira, ali i vrlo slabom interakcijom s čitateljima, mogao imati nakladu od tisuću ili dvije primjeraka, dakle i manje nego što su to 1945. imale sadržajno zanimljivije *Podravske novine*.

PREDIZBORNO AKTIVISTIČKO GLASILO: VELJAČA - STUDENI 1950. GODINE

U prvom broju *Glasa Podravine* od 21. veljače 1950., suprotno ustaljenim medijskim pravilima, nema uvodnika koji bi objašnjavao svrhu pokretanja lista, publiku kojoj je usmjeren i njegovu temeljnu društvenu ulogu. Nije to bio slučajni propust, jer se u tadašnjim političkim okolnostima podrazumijevalo da vlasti pokreću tiskovine u cilju mobiliziranja javnosti u svakovrsnim aktivnostima, poglavito izborima. Totalitarni jednostranački sustavi, za koje je tipični primjer bio upravo jugoslavenski, legitimitet i potvrdu svoje političke uloge tražili su u masovnom izlasku na izbore i gotovo jednoglasnom zaokruživanju režimskih lista. Svako odstupanje od samo nekoliko postotaka glasova, a kamoli kad je riječ bila o dvocifrenim brojkama, značilo je da na terenu postoji nemali stupanj nezadovoljstva.

Zato je novi koprivnički tjednik trebao prevenirati eventualne probleme uoči izlaska na izbore 26. ožujka 1950. za Saveznu skupštinu FNRJ. U tekstu na naslovnici od građana kotara Koprivnica⁶ očekivala se gotovo jednoglasna potvrda kandidata Narodne fronte, iza kojih je uvijek stajala lokalna organizacija SKH. Među njima su, što je bila podravska politička specifičnost vezana uz seljačkog književnika i karizmatičnu ustašku žrtvu Mihovila Pavleka Miškina, bili i dužnosnici Hrvatske republikanske seljačke stranke, još od ratnog razdoblja najvjerniji saveznici komunističkog pokreta. Na idućoj su stranici bile prijeteće poruke raznim političkim »klevetnicima«. Najavljeno je i predizborno »natjecanje svih frontovskih organizacija«, u istu svrhu i omladinske konferencije grada Koprivnice. Kao primjer je spomenut kolektiv Ložionice u Koprivnici koji se već »takmiči u čast izbora« i da u tome bilježi iznimne rezultate: rade 20 posto preko norme i ostvarili su isto toliki postotak ušteda »na gorivu i mazivu«. Definirani su i predizborni zadaci kotarskog Saveza radnih zadruga.

Među ostalim je vijestima navedeno da je KUD »Mihovil Pavlek Miškina« u Koprivnici svome imenu pridodao i oznaku »radničko«, kako bi naglasio svoju klasnu strukturu. Pohvaljena je pjevačka sekcija pod vodstvom učitelja Stjepana Miklaužića, ali je kritika upućena dramskoj sekciji sa »samo 15 članova«. Sport je, pak, sveden na informaciju da je SD Slaven⁷ pobijedio 3:0 Graničar iz Legrada.

⁶ *Narodne novine*, Zakon o administrativno-teritorijalnoj podjeli Narodne Republike Hrvatske, br. 60, 1. srpnja 1947., Zagreb. Hrvatska je po tom zakonu bila podijeljena na 81 kotar, a Koprivnica sa svojih oko 9000 stanovnika, s okolnim naseljima 13-14.000, nije imala status grada, već je bila samo jedan od 24 mjesna Narodna odbora, zajedno s Drnjem, Đelekovcem, Glogovcem, Golom, Gotalovom, Hlebinama, Hudovljanima, Imbriovcem, Koprivničkim Bregima, Koprivničkim Ivancem, Kunovcem, Legradom, Malom Mučnom, Novigradom, Peterancem, Plavšincem, Rijekom (tih je godina u dokumentima ijekavska varijanta naziva tog naselja!), Sigecom, Sokolovcem, Starigradom, Velikom Mučnom, Velikim Pogancem i Ždalom. Kotaru Ludbreg pripadali su Kutnjak, Kuzminec, Subotica i Rasinja.

⁷ Nogometni je klub tada u javnosti većinom predstavljan kao sekcija Sportskog društva Slaven koje je imalo još nekoliko sportskih grana.

U prvom broju, što će godinama biti karakteristika većine brojeva *Glasa Podravine*, nije bilo fotografija i crteža, jer su strojevi u Gradskoj tiskari Koprivnica bili nekvalitetni, a klišeji za njihovu izradu skupi. Broj je imao samo četiri stranice formata 32x43,5 centimetra, poput nekadašnjih *Podravske novine*, od kojih je preuzeta i maketa prijeloma. U impresumu je bio samo glavni urednik Ivan Povijač, neimenovano uredništvo i administracija bili su smješteni na Florijanskom trgu br. 7, gdje im je telefon imao broj 15.⁸ Indikativno je da je autor spomenutog vodećeg političkog teksta bio naveden inicijalima »Đ. B.«. Kako je u to vrijeme bilo uobičajeno da se prezimena pišu prije imena, iz kasnijih je brojeva jasno da je riječ bila o Božidaru Đereku⁹. Nije se tu radilo o nekom aktivistu, već o koprivničkom javnom tužitelju, koji je u prvoj polovici 1950-ih godina napisao mnoštvo političkih tekstova i komentara, kao i onih iz sudnica koji bi se po novinskim pravilima pozicionirali u crnu kroniku. U njima se uvijek naglašavala njegova prilično kruta komunistička orijentacija pa je Đerekovo prozivanje određenih osoba, pogotovo onih na dužnostima, značilo da im prijete smjena, ponekad nagovještava i kazneni progon.

Zanimljivo je napomenuti da je 1. broj lista prema navedenom datumu izašao u utorak, dok je 2. broj, od 25. veljače 1950., padao u subotu. Možda to početno nesnalaženja oko ritma objava ne bi bilo tako čudno da na naslovnici nije navedeno da list izlazi »svakog petka«. Idućih je godina izlaženje bilo prebačeno na subotu.

Glavne su političke poruke broja 2 bile odraz krajnje zategnutih odnosa sa Sovjetskim Savezom i ostalim zemljama istočnoga bloka, primjerice »Budimo budni čuvari nezavisnosti svoje socijalističke zemlje i njenog mirnog razvitka!« Lokalnim je to tiskovinama bila jednako plasirana tema kao i onima na državnoj razini. Naslovnicom je, prema očekivanju, dominirao veliki predizborni skup u Koprivnici, gdje su prema agitpropovskim pravilima bile »sve naše društvene i masovne organizacije sa područja kotara i grada«. U popratnom je tekstu organizacijama Narodne fronte u Torčecu i Maloj Mučnoj upućena kritika jer »još nisu oformile izborne komisije«, a za slab su rad opomenuti i članovi Mjesnog Narodnog odbora u Kunovcu.

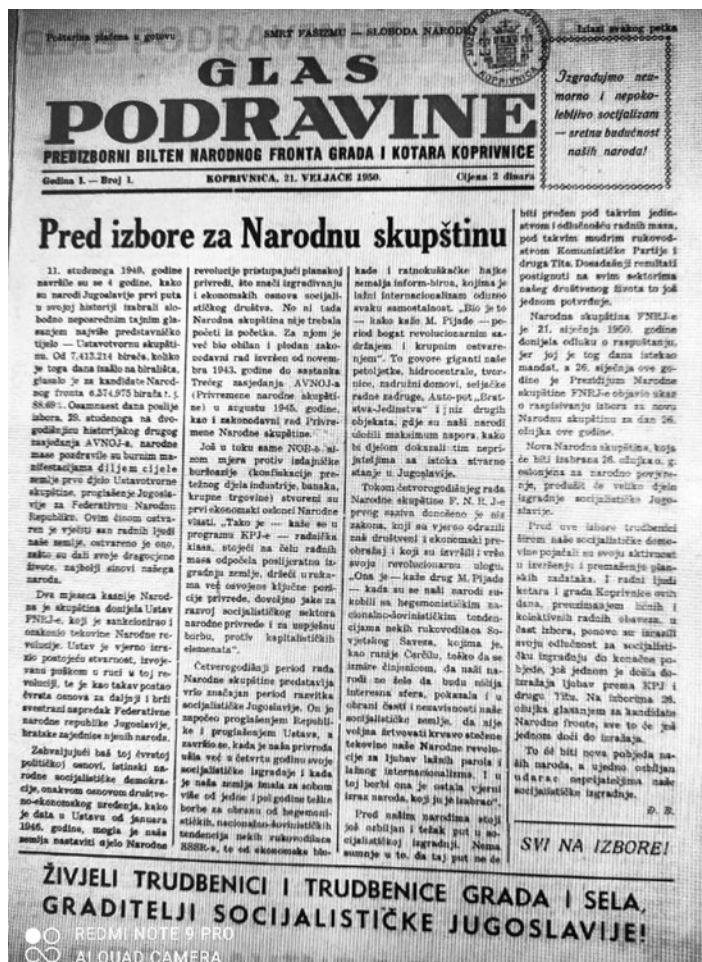
Na idućim su stranicama bili tekstovi u kojima se govorilo o »tisućama dobrovoljnih radnih sati« narodnofrontovskih aktivista, a neki su radni kolektivi, poput Podravke, preuzeli nove »udarničke« obveze. Najboljim su radnicima proglašeni Matija Rakić i Andrija Špoljar. Predizborno se takmičenje odnosilo i na pionirski odred »Maršal Tito«, čije su aktivnosti predstavljene u 11 točaka.

Svojim su se doprinosima za predstojeće izbore morale pohvaliti i seljačke radne zadruge¹⁰, koje su bile u pripremanju za proljetnu sjetvu, a neke su imale i ulaganja u kapitalne objekte. Tako se moglo saznati da su zadrugari u Hlebinama planiranu gradnju staje »završili sa 75 posto«, dok su »kocevi za 150 komada rasplodnih krmača... dovršeni sa 35 posto«. Bitna je bila i informacija da se i nogometna sekcija SD Slaven također pripremala za izbore, što su saželi i u šest točaka. Naposljetku, svojim se aktivnostima želio dokazati i Aero-klub Koprivnica, objavivši da će se »u čast izbora« takmičiti sa svim

⁸ *Glas Podravine*, br. 1, god. I., 21. 2. 1950., str. 1-4.

⁹ Božidar Đerek je u prvim poslijeratnim godinama iz Dalmatinske zagore došao u Koprivnicu, zacijelo po partijskoj liniji. Tu je kao pravnik godinama obnašao dužnost javnog tužitelja. Bio je član lokalnih političkih foruma, a sudjelovao je i u raznim društvenim i kulturnim aktivnostima. Prema obiteljskim informacijama, nagovorio je na dolazak u Podravku svog daljnjeg rođaka Ivu Đereka, koji je kao prvi inženjer agronomije u toj tvrtki vrlo zaslužan za njen daljnji razvoj. Božidar je kasnije preselio u Zagreb, gdje je otvorio svoj odvjetnički ured.

¹⁰ Branko Petranović: *Istorija Jugoslavije 1918.-1978.*, str. 510-516, Nolit, Beograd 1980.; Stanko Juriša: »Agrarna politika i problemi kolektivizacije u Jugoslaviji u vrijeme sukoba KPJ s Informbiroom«, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 15 (1), str. 55-73, Zagreb 1983.; Ivo Goldstein: *Hrvatska 1918.-2008.*, str. 464-467, EPH i Novi Liber, Zagreb 2008. Titov sukob 1948. sa Staljinom i Informbiroom doveo je zbog dokazivanja ideološke pravovjernosti i do naglog rasta broja seljačkih radnih zadruga, dijelom i prisilom seljaka da se u njih uključe, na što se nadovezao i prisilni otkup cijelog niza poljoprivrednih proizvoda. Vrhunac je zadrugarskog trenda bio upravo 1950., kad je njihov broj narastao do 6913. No, iznimno slabi proizvodni rezultati i sve žešći otpor seljaka tom vidu gospodarske represije doveo je do toga da se 1952. odustalo od tog staljinističkog koncepta, a ostale su samo dobrovoljne zadruge općeg tipa.

Glas Podravine, broj 1, 21. veljače 1950. godine

svojih proizvoda po cijenama višestruko manjim od tržišnih. Konkretno, radilo se o koprivničkim poljoprivrednicima Martinu Gabaju iz Ledinske, Imbri Greguru iz Basaričekove i Evi Dlaki iz Gibaničke ulice, koji »misle takovim špekulantskim radom kočiti izgradnju socijalizma u našoj zemlji«. ¹² U idućim brojevima nije navedeno što su vlasti učinile da bi sankcionirale takvu »sabotažu«, ali je iz nekih kasnijih *Glasovih* tekstova, kao i historiografske literature, jasno da su zacijelo bili izloženi i nekom obliku kaznenog progona s višemjesečnom zatvorskom kaznom.

Negativni su primjeri bili potiskivani nabravanjem radnika koji su u natjecanjima po svojim kolektivima dobivali udarnički status. Pokušavao se stvoriti dojam da je takvih ipak osjetno više nego onih koji su se opirali zacrtanoj političkoj liniji. Tako su kao primjerni koprivnički udarnici slavljani Stjepan Švabek, Ignac Mužić, Đuro Pocek, Branko Vrban, Milan Rajić, Stjepan Fluksi, Josip Česi, Franjo Šalamon, Marijan Brnjica i Slavko Mihalec.

Čitatelji su početkom ožujka 1950. saznali da je kandidat kotara Koprivnica za Narodnu skupštinu FNRJ »drug Čiković Tomo«, inače poznati politički aktivist i jedan od lidera HRSS-a, a da je kandidat za Savezno vijeće »drug Debeljak Stjepan«, revolucionar koji je dolazio iz đurđevačkog kotara. Protukandidate, dakako, nisu imali. Njihovo je predstavljanje bilo popraćeno parolom pisanom crvenim

aeroklubovima u Hrvatskoj, čime će dokazati da »što je više kleveta i laži, Tito nam je miliji i draži!« ¹¹

Gotovo je isti koncept zadržan i u naredna četiri predizborna broja. Većina se tekstova bavila brojnim predizbornim natjecanjima masovnih organizacija, kao i radnim uspjesima poduzeća i seljačkih radnih zadruga, uz ustaljene političke parole, mahom o »ravnopravnim odnosima među svim narodima i državama«. Pozornosti je vrijedna bila bilješka o osnivačkoj skupštini Seljačke radne zadruge Prosvjeta u Sigecu. Vlastima je bio važan i niz političkih predavanja u 14 centara u kotaru Đurđevac, koje je slušalo 1605 članova »aktiva agitatora«. Autor teksta nije, ipak, propustio kritizirati »odgovornog druga« koji je u Kalinovcu organizirao predavanja »u gostionici«, kao i onog u Pitomači koji je umjesto držanja predavanja agitirao slanjem »nekih ceduljica«.

Puno veće neugodnosti imali su poljoprivrednici koji su na stranica lista optuženi da »neće da sklappaju ugovore s otkupnim poduzećima za isporuku pojedinih artikala«. Nisu, dakle, pristali na prisilni otkup

¹¹ *Glas Podravine*, br. 2, god. I., 25. 2. 1950., str. 1-4.

¹² Isto, br. 3, god. I., 3. 3. 1950., str. 2.

slovima: »Svi na zbor u Koprivnici u nedjelju 12. III. 1950.«¹³ Sukladno tome, u idućem je broju detaljno pisano o navedenom predizbornom skupu, na kojem su organizatori prebrojili »preko 12.000 ljudi«, a uz kandidate govorio je i republički dužnosnik Joža Horvat.¹⁴

Nastavljao se i red predizbornih pohvala poduzećima i njihovim udarnicima, kao i red pokuda lokalnim organizacijama koje su zaostajale u predviđenim aktivnostima. Stvarao se dojam da se svo podravsko stanovništvo bavi isključivo pripremama izbora. Aktivizam nije, međutim, bilo jedino što se očekivalo od članova masovnih organizacija, jer se istodobno prikupljao i novac za izborni fond. Poticajni je primjer trebalo dati koprivničko ugostiteljsko poduzeća Kalnik, koje se obavezalo da će u spomenuti fond dati prihod od jedne priredbe i dvije čajanke. Pronađena je i starica Agneza Jalžabetić iz sela Draganci kod Podravske Sesveta, inače aktivistica AFŽ-a, o kojoj je napravljena reportaža pod indikativnim naslovom »Glasam za Narodnu frontu jer glasam za bolji život«. Glavni sportski događaj bio je, pak, šahovski susret koprivničkog sindikalnog vijeća i predstavnika lokalnog vojnog garnizona, u kojem rezultat nije bio dovoljno važan za objavu.

U broju od 18. ožujka 1950. saznajemo da je peterostruki udarnik Mato Rakić, inače bačvarski radnik u Podravki, izvršio petogodišnji plan izvršavanja radnih obveza u roku od samo »3 godine, 2 mjeseca i 11 dana«. Za nagradu mu je omogućeno da u ime brojnih udarnika uputi u Beograd brzojav Maršalu Titu, a list donosi i cjeloviti tekst njegove poruke.

Jedini je odmak od predizborne euforije bila tvrdnja da se po okolnim selima »vidi vrlo malo plakata i parola kao i grafikona«, a i da pojedini gradski izlozi također nisu dovoljno uređeni izbornim parolama i grafičkim tablicama o svojim poslovnim uspjesima u protekle četiri godine, zbog čega će neki rukovodioci poduzeća i poslovođe biti pozvani na odgovornost.

Uobičajene su životne aktivnosti bile u Koprivnici svedene na vijest da je otvorena i »potpuno besplatna« glazbena škola, koja 25. ožujka počinje s obukom na glasoviru, violini, harmonici, tamburi i limenim instrumentima. Druga spoznaja, popraćena i komentarom, nije bila tako dobra, a vremenom će one biti puno brojnije od optimistički intorniranih. Pod naslovom »Zašto radnici poduzeća Višnja nisu primili plaću«, autor pod inicijalima »S.M.« je zaključio da »direktor i personalni referent istog nemaju nikakve evidencije o uposlenim radnicima« i »ne vode kontrolu što im radnici rade«, zbog čega traži njihovo žurno kažnjavanje.¹⁵

Broj koji je izašao samo dva dana prije toliko pripremanih izbora donosio je detaljni popis 18 koprivničkih biračkih mjesta. Entuzijastičke su izjave davali predstavnici raznih organizacija i radnih kolektiva, u kojima se mahom naglašavalo izvršavanje preuzetih radnih obveza, ali i nada u skorašnje »povećanje životnog standarda«. Kako je život ipak bio ponešto složeniji od poželjnih ideoloških floskula, naveden je i slučaj nogometne utakmice čiji je prihod također išao u izborni fond. U Hlebina ma su se igrači Fiskulturnog društva Lipa potukli sa svojim gostima, sindikalnom ekipom poduzeća Putnik. Zato je zabrinuti »K.M.« zaključio kako hlebinski nogometaši »ne vode računa o ulozi fizičkog odgoja trudbenika« pa takve slučajeve »treba žigosati na svakom mjestu, jer u novoj socijalističkoj Jugoslaviji fiskultura se mora temeljiti na zdravim osnovama i drugarskom odnosu na utakmicama«.

No, sve je bilo okrenuto skorašnjem izlasku na birališta, gdje pravog izbora nije ni moglo biti. Za izbornu je jutro 26. ožujka bilo najavljeno okupljanje pred zgradom kotarskog Narodnog odbora vlasnika svih koprivničkih automobila i motora. Motorista je bilo ukupno 12, a privatne su automobile posjedovala četvorica građana: »Peroković, Tkalčec D., Bartolec i Vidović«. Osim što bi njihov eventualni nedolazak politički loše odjeknuo, postojao je i dodatni razlog za podizanje izborne atmosfere. Organizatori su, naime, osigurali i gorivo, a prilika za besplatnu vožnju u tom razdoblju česte nestašice svih energenata nije se mogla tako lako propustiti.¹⁶

Glas Podravine nije izvijestio kako su prošli izbori koji su i bili jedina svrha njegove medijske pojave. Za kandidate rezultati nisu bili upitni, jer je zbog zatvorenih lista u formalnom smislu bio dovo-

¹³ Isto, br. 4, god. I., str. 1.

¹⁴ Isto, br. 5, god. I., str. 1.

¹⁵ Isto, br. 5, god. I., str. 2-4.

¹⁶ Isto, br. 6, god. I., 24. 3. 1950., str. 3-4.

Iljan samo jedan glas da budu izabrani u Saveznu skupštinu. List je sa 6. brojem privremeno prestao izlaziti, bez da je to najavljeno u posljednjem ožujskom broju. Srećom po koprivničko novinarstvo, pola godine kasnije bili su raspisani i izbori za Sabor Narodne Republike Hrvatske. Za njih je isto tako trebalo pripremiti lokalno biračko tijelo.

Dana 7. listopada 1950. *Glas Podravine* se opet pojavio kao broj 7, i to s istim glavnim urednikom, Ivanom Povijačem, kao i neimenovanim uredništvom. Jedina je razlika bila u tome što je navedeno da je to »bilten Narodnog fronta grada i kotara Koprivnice«, što znači da je uklonjen prvotni pridjev »predizborni«, a naznačeno je i kako izlazi »svake subote«. Iako bi se to moglo nazvati slučajnošću, možda i uredničkom omaškom, upravo je uklanjanje tog »sezonskog« određivanja sugeriralo da se u političkim krugovima ipak počelo razmišljati i o kontinuiranom izlaženju.

Najvažnija je tema prvog obnovljenog izdanja bilo predstavljanje kandidata za narodne zastupnike kotara u Saboru. Kandidat je za grad Koprivnicu, kao i svih proteklih godina za gotovo sve odgovornije dužnosti, opet bio Tomo Čiković, za kojeg je navedeno da je u ožujku izabran u saveznu Narodnu skupštinu. Zamjenik mu je bio Zvonko Petrović, sekretar Gradskog komiteta KPH, koji će u narednom razdoblju upravo u *Glasi Podravine* imati iznimno važnu ulogu. Iz objavljenih je tekstova bilo vidljivo da je kotarsko i gradsko političko vodstvo bilo vrlo nezadovoljno »aljkavošću« seoskih organizacija Narodne fronte, jer se one nisu dovoljno angažirale oko izvršenja plana otkupa poljoprivrednih proizvoda, ali i provođenja raznih agitacijskih mjera. Odnosilo se to pogotovo na neprekidno natjecanja tko će dati više »dobrovoljnih radnih sati na lokalnim radovima«, odnosno »tko će ljepše iskititi biračka mjesta i slavoluke«, pa i koja će organizacija AFŽ-a »prije izvesti sve žene 100% na glasanje«. ¹⁷ Za Narodnu omladinu grada Koprivnice posebni je zadatak bio »tko će prije i više proučiti izbornog materijala, govore naših državnih i partijskih rukovodilaca«, prirediti više »zidnih novina« i priredaba te osigurati više »novaca za izborni fond«, a na dan izbora »koji će aktiv ranije kao cjelina pod zastavom izaći na birališta«. ¹⁸ Od ostalih se informacija, među kojima su opet bili ističani udarnici u pojedinim poduzećima i zadrugama, dominirale su pripreme za 100-postotno izvršenje plana jesenske sjetve.

Uz uobičajene predizborne aktivnosti, tjedan dana kasnije objavljeni su rezultati otkupa »bijelih žitarica« na području kotara. Zaključeno je da je ukupna obveza izvršena sa očekivanih 99 posto, no navedeni su mjesni Narodni odbori u kojima je otkup jako podbacio. Tako je u Hlebinama otkupljeno tek 47 posto predviđenih količina, u Sigecu 70 posto, a u Imbriovcu 75 posto. Nije navedeno u kojim je selima premašen otkup, ali i činjenica da je 1950. bila u Hrvatskoj i godina velike suše, što je u pojedinim regijama dovodilo i do masovne gladi.

U listu je pohvaljen rad kolektiva Gradske ekonomije, osnovane 1948., za koju je navedeno da ima 52 zaposlenika. Prema opisu poslova moglo se zaključiti kako je samo polovica njih u proizvodnji, dok je ostatak činilo razno administrativno osoblje. Štoviše, 140 hektara zemljišta, na kojima je ostvarivana glavina prihoda, obrađivalo je samo 15 radnika. ¹⁹

U kroničnom nedostatku gradskih kulturnih zbivanja zapaženo je bilo djelovanje već spomenutog RKUD-a »Mihovil Pavlek Miškina«, koje je često gostovalo i po okolnim naseljima, ali i po drugim hrvatskim gradovima. Nakon jedne takve turneje tekstopisac »Đ.Đ.« ipak im je uputio ideološke packe, jer je »pored svih uspjeha društvo kao cjelina imalo svojih slabosti i nezdravih pojava u svojoj sredini« i da su »neki pojedinci pravili razliku između građana i seljaka«, zbog čega je dramskoj grupi potrebno »više discipline i energičnije rukovodstvo«. ²⁰

Jesen 1950. bila je važna i zbog formiranja drugog koprivničkog nogometnog kluba, kojem je članska osnovica bila nogometna sekcija unutar Fiskulturnog aktiva Omladinac. Glavni je razlog nastanku konkurentskog kluba bio u sve češćem nezadovoljstvu političkih struktura zbog narušavanja proklami-

¹⁷ Isto, br. 7, god. I., 7. 10. 1950., str. 2.

¹⁸ Isto.

¹⁹ Isto, br. 8, god. I., str 2. Takav odnos radnika i administrativaca, koji su bilježili njihove rezultate i o tome obavještavali više državna i partijska tijela, bio je tipičan za gotovo sva poduzeća u razdoblju jugoslavenskog potpuno centraliziranog gospodarstva, koji je u većoj mjeri napušten tek od 1952. godine.

²⁰ Isto, str. 4.

ranih amaterskih načela u SD Slaven, o čemu će još biti riječi, a kritike nije umanjivalo ni formalno uključivanje nogometaša u predizborne aktivnosti. Zato je u listu, koji je uvijek branio stavove vladajućih, navedeno da su se formiranju novog kluba protivili »nogometni stručnjaci«, što je bilo ironično etiketiranje, jer »nisu shvatili liniju državnog i partijskog rukovodstva na liniji fiskulture«.²¹

Novi je klub dobio vrlo komplicirano opisno ime KGŠK (Koprivnički građanski športski klub). U nekoj se literaturi umjesto »građanski« navodi pojam »gradski«, što je kao prostorno određenje, a ne klasno, bilo puno primjerenije tadašnjem političkom razmišljanju.²² Iz teksta u veljači 1952. moglo se, međutim, saznati da je akronim tog kluba samo KŠK, što znači da je dilema »građanski« ili »gradski« okončana tako da »G« bude trajno izbačeno. KŠK se, pak, spojio s Željezničarom, gradskim klubom koji su u rekreativne svrhe osnovali sindikalisti tog važnog prometnog čvorišta, da bi novi kratkotrajno nosio naziv KŽSK. U *Glasu Podravine* nisu se pretjerano opterećivali nijansama u imenu, tako da su zacijelo odahnuli kad su ti nezgrapni akronimi bili naknadno pojednostavljeni u NK Koprivnica.

Čitatelje je ubrzo dočekala poruka ispisana krupnim crvenim slovima, što je značilo da se nalaze pred zadatkom kojeg nije bilo poželjno ignorirati: »Građani! Dana 20. X. u 9 sati prije podne svi na veliki predizborni zbor koji će se održati na trgu Republike (pravopisno je pravilno obrnuto pisanje malog i velikog slova – op. a.) u Koprivnici«.²³ Jedini je problem u realizaciji tog predizbornog zadatka bio u činjenici da je skup bio zakazan dan ranije od izlaska lista. Tek je u idućem broju bilo vidljivo da je taj skup zapravo predviđen za 29. listopada, no uredništvo nije imalo potrebu ispričati se čitateljima za takvu zbrku.

Spomenuti je broj opet vrvio predizbornim rušenjima rekorda u dobrovoljnom radu, u najširem rasponu od učenika pa do svih radnih kolektiva i seljačkih radnih zadruga. Gimnazija je, primjerice, za uređenje grada trebala dnevno dati po 10 svojih učenika prije podne i osam u poslijepodnevnom satima, a dodatni joj je zadatak bila izrada već uobičajenog gradskog predizbornog slavluka. Usto, brojni roditelji koprivničkih učenika morali su se obvezati na davanje 1340 besplatnih radnih dana, a polaznici Škole učenika u privredi dnevno po 200 radnih sati.

Zaposlenici Podravke uputili su preko novinskih stranica ohrabrujuću poruku javnosti da su krajem trećeg kvartala napokon stigle »prve količine šećera«, artikla kojeg u pravilu nije bilo u slobodnoj prodaji, ali nužnog za proizvodnju svih voćnih preradevina. Zahvaljujući tome je plan proizvodnje u četvrtom kvartalu bio »veći za 30%«, iako je u međuvremenu radna snaga »smanjena za 20%«, jer je došla do izražaja »veća stručnost i veći elan radnih ljudi«. Podravkaši su za podizanje predizborne atmosfere bili spremni ugraditi i »1600 dobrovoljnih radnih sati«.²⁴

Za toliko očekivani predizborni skup 29. listopada bio je, kako je najavljeno u *Glasu Podravine* koji je otisnut toga jutra, napravljen pozamašni crveni slavluk, a nakon govora kandidata građani su trebali uživati u kulturno-umjetničkom programu, nogometnoj utakmici Slaven – Tekstilac iz Varaždina i na kraju, dakako, općenarodnom veselju. Glavne su parole bila »Živio 5. XI. – dan izbora za Sabor NRH«, »Živio CK KPJ na čelu s drugom Titom!« i »Živio CK KPH na čelu s drugom Bakarićem!«, uz uobičajenu uporabu crvenih slova.²⁵

Tih je dana, dok se na sve načine stvarala predizborna euforija, u pozadini odigravala još jedna epizoda slamanja svakog pokušaja kritiziranja nedemokratskih i represivnih postupaka vlasti: »Dok trudbenici naše zemlje dočekuju ove izbore pojačanim radom u izvršenju planskih zadataka, dotle neprijateljski elementi usmjeravaju svoj rad protiv širokih narodnih masa grada i kotara Koprivnice«.

Za »štetočinski rad« konkretno je optuženo više građana, od kojih su posebno apostrofirani: međuratni odvjetnik i tadašnji pravnik u Podravki dr. Rudolf Trstenjak, inače »poznati izrabljivac sirotinje«; dr. Ladislav Crnić, koji je govorio »protiv izbora bez protukandidata«; Andrija Zajec, »raniji mačeko-

²¹ Isto.

²² Šire u Branko Pleše i Goran Čičin-Mašansker: *Nogometni klub Slaven Belupo 1907.–2007.*, str. 40-41, istoi meni izdavač, Koprivnica 2008.

²³ *Glas Podravine*, br. 9, god. I., 21. listopada 1950., str. 1.

²⁴ Isto, str. 2-3.

²⁵ Isto, br. 10, god. I., 29. 10. 1950., str. 1.

vac« koji je tvrdio da »radnička klasa dobiva samo karte za snabdijevanje koje su papir bez vrijednosti«; Antun Šargač, »saboter i špekulant«, zbog izjave da »ni jedan čovjek koji je pametan neće ići na izbore«; Pavao Švegović, »stari saboter, špekulant i burgijant«, za izjavu da na izbore »nije potrebno ići«; pop Malec iz Peteranca sa zvonarom Franjom Ledinskim, koji »o našoj vlasti govori sve najgore«, te Stjepan Gregurina iz Koprivničkog Ivanca sa župnikom Josipom Trajberom zbog tvrdnje da »narodna vlast radi na uništenju srednjeg i siromašnog seljaka«. Za sve je njih navedeno, kako bi optužbe dobile dodatnu težinu, da su bili i »simpatizeri ustaša i Nijemaca«. Zaključak anonimnog autora bio vrlo jednostavan: »Glasajući 100% za kandidate NF-a dat ćemo najbolji odgovor Trstenjakovićima, Trajberima, Gregurinovićima i svim ostalim neprijateljima kako unutar tako i van naše zemlje.«²⁶

Mučan dojam političkog razračunavanja s neistomišljenicima baca je u sjenu tek neočekivani uspjeh nogometaša Slavena, zacijelo i »probuđenih« osnivanjem konkurentskog gradskog kluba. Koprivničanci su se u kupu uspjeti plasirati među posljednjih 16 od ukupno 406 jugoslavenskih klubova koji su sudjelovali u tom elitnom natjecanju. Potaknut time, list je otvorio temu žurne potrebe da se za nogometaše izgradi »lijep i moderan stadion«. Slavenaši su, naime, svoje utakmice i dalje igrali iza Podravkinih pogona u Marinkovićevoj (današnjoj Starčevićевой) ulici, a umjesto tribina uz linije su bile naslagane stare bačve i ostali tvornički otpad.²⁷ U to je vrijeme formiran i odbor za gradnju stadiona. Kako je euforija vezana uz uspjeh u kupu brzo splasnula, tek se početkom 1952. netko prisjetio da se spomenuti odbor nije nikad sastao, tako da je u međuvremenu jedini pomak bila nivelacija terena oko igrališta na pogodnijoj lokaciji u Miškinonj ulici.²⁸

U poslijeratnu će povijest koprivničkog tiska zasigurno ući 4. studeni 1950., jer su u tom broju objavljene prve fotografije. Čast da se pojave na njima dobili su, kako se to i moglo pretpostaviti, kandidati za Sabor Tomo Čiković, Stjepan Petak i Đuro Savić. Ispod je opet bila ona neizbježna crveno otisnuta parola: »Svi na izbore!«²⁹

Prokazivanje spomenutog dr. Trstenjaka tek je započelo. Pod naslovom »Bolje bi bilo da šute, jer njihova neprijateljska propaganda tuče samo njih«, uredništvo se začudilo, s obzirom da je dotad jedino ono imalo prava napadati i vrijeđati bilo koga, kako se prozivani Trstenjak »usuđuje da daje ispravke«. Krajnje im je neprihvatljiva bila njegova tvrdnja da će *Glasov* »anonimni pisac imati priliku da pred sudom dokaže svoje navode«, za koje je napomenuo da su »cijelosti neistiniti«. ³⁰ Ispravka je ipak nevoljko objavljena. Činilo se da je upravo on trebao biti pokazni primjer kako vlast neće tolerirati da joj se netko ne samo uporno opire, već joj dijeli i pravne lekcije.

Samo dan prije izlaska na birališta na posredan su način prozvani i lokalni prosvjetni radnici. Uredništvo ih je upozorilo da su njihov permanentni zadatak »svi vidovi agitacije«, od zadaća koje će davati učenicima pa do svečarskog predizbornog izgleda škola.

Kao i u ožujku, broj u kojem bi se rezimirali izborni rezultati nije tiskan. List je opet ispunio svoju agitpropovsku zadaću. Informiranje građana o životnim temama nije bio zadatak Povijačeva uredništva. Ovoga je puta izdavačka praznina trajala punih 13 mjeseci. U međuvremenu je, međutim, ojačalo mišljenje da Koprivnica ipak zaslužuje svoje lokalno glasilo.

LIST KOJI UREĐUJE I PIŠE POLITIČKA VRHUŠKA: PROSINAC 1951. – PROSINAC 1953.

Broj 12 *Glasa Podravine* pojavio se 20. prosinca 1951., s novim modernijim logotipom imena i namjerom da to bude »polumjesečni glasnik«. Za razliku od dotadašnjeg deklariranog biltena, u zaglavlju je stajalo da je to »organ Narodne fronte grada i kotara Koprivnice«, a cijena mu je porasla na pet

²⁶ Isto, str. 2.

²⁷ Isto, str. 4.

²⁸ Isto, br. 2, god. III., 26. 1. 1952., str. 3.

²⁹ Isto, br. 11, god. I., 4. 11. 1950., str. 1.

³⁰ Isto, str. 2.

konceptu i krutom pristupu temama nije razlikovao od Petrovićevog. Posredno se može zaključiti da se uredništvo 1952.-1953. suočavalo i s nekim prostornim, tehničkim i organizacijskim problema. List je u kratkim razmacima vraćen na Florijanski trg 7, zatim u SvilarSKU 5, pa na Trg Stjepana Radića 5, da bi bio prebačen u Ulici Ive Marinkovića i onda smješten na Trg Maršala Tita.

Članovi uredništva nisu ni u Petrovićevu mandatu bili poznati javnosti, a ključni su autori bili gradski i kotarski politički dužnosnici i aktivisti, kao i direktori raznih institucija i poduzeća. Profesionalnih novinara u listu i nadalje nije bilo. U uvodniku, koje je potpisalo neimenovano uredništvo, navedeno je da povremeni list tim brojem postaje »polumjesečni glasnik, donoseći vijesti iz privrednog, kulturnog i političkog života našeg kraja«. Pisat će, kako je naglašeno, o »radnom zalaganju sela i grada, o masovnim akcijama frontovaca, o životu seljačkih radnih zadruga, o novatorima i racionalizatorima, masovnim skupovima i sastancima, o školama i prosvjeti, o kulturnim i sportskim priredbama i utakmicama, o pošumljavanju šumskih goleti, o uspjelim lovovima i uništavanju štetočina, o izvanrednom zalaganju pojedinaca i kolektiva, o suđenjima raznim štetočinskim elementima, o elementarnim nepogodama i nesrećama, o prirodnim rijetkostima našeg kraja, o historijskim iskopinama i nalazima, o pojavama narodne neprosvijećenosti i praznovjerja... Ni jedno selo i ni jedno seoce našeg kraja neće biti zaboravljeno.«³³ Važna je napomena bila da će u listu »svaki naš čitalac moći surađivati«. Među dopisnicima lista nerijetko su bili i učenici-putnici u višim razredima koprivničke gimnazije, koji su od direktora Juhasa dobivali zadatak prikupljanja informacija iz svojih naselja u gradskoj okolici.³⁴

Počelo je i redovno objavljivanje komercijalnih oglasa i čestitki poduzeća povodom državnih blagdana, ali i otvaranje stalnog prostora za male oglase. Građani su mogli redovno saznavati raspored filmova u gotovo uvijek rasprodanom kinu Velebit, radno vrijeme Gradskog muzeja i niz važnih komunalnih informacije te adresa i telefona pojedinih službi.

Iz uvodnika je bilo jasno da će list i nadalje imati primarnu aktivističku ulogu na rigidnoj partijskoj liniji i da će biti beskompromisno usmjeren protiv svakog političkog i ideološkog neistomišljenika. No, za razliku od Povijačeva biltenskog mandata, izrečena je ambicija da Glas Podravine postane i informativno glasilo koje će, makar samo iz vidokruga vladajućih, govoriti i o raznim lokalnim zbivanjima. U totalitarnom shvaćanju politike, koja ne poznaje nikakvo građansko autonomno mišljenje, već je i to predstavljalo značajni medijski pomak.

Prvi je Petrovićev broj imao pravopisno nezgrapnu parolu »Čistijmo poljoprivredne zadruge od štetočina!« Bivio se razotkrivanjem rada »nesavjesnih pojedinaca u poljoprivrednim zadrugama«, gdje se konkretno spominjalo Drnje, Gotalovo, Sigetec i Sokolovac, »korištenjem zadružnih prodavaonica u ličnu korist«. Iako se to u tekstu nije izravno navodilo, opet po onoj nenovinarskoj logici da to valjda svi znaju, riječ je o dobrovoljnim zadrugama općega tipa. To potvrđuje tezu da je prisilno seljačko zadrugarstvo sovjetskoga tipa već tada bilo na izmaku. Opće su se zadruge, naime, uglavnom bavile trgovinom i otkupom proizvoda s privatnih poljoprivrednih posjeda, a tek u manjoj mjeri vlastitom proizvodnjom, što je otvaralo mogućnosti za razne malverzacije, uz »mnogo materijalnih i političkih šteta«.

Nije nimalo iznenađujuće da je mahom loše stanje u općim zadrugama, s izuzetkom one u Đelekovcu, bila jedna od najčešćih *Glasovih* tema, na što su se u pravilu nadovezivali i izvještajima o sudskim presudama. U spomenutom tekstu o tri navedene zadruge ustanovljene su pronevjere, uništavanje dokumentacije i slične kriminalne aktivnosti u vrijednosti od više stotina tisuća dinara. Pod naslovom »Politički bijednici prošlosti«, autor »A. Z.« vrlo je oštro napao »natražnjačke protunarodne ideje« fratra Franje Crnca, koprivničkog župnika Stjepana Pavunića i župnika iz Peteranca Ivana Cimermana, kao i istupe »mačekovca« Ivana Babića iz Jagnjedovca te »monarhiste« Dušana Nonkovića iz Velikih Grabičana.³⁵

³³ *Glas Podravine*, br. 12, god II., 20. 12. 1951, str. 1.

³⁴ Iz pisma Mihajla Juhasa svom bivšem učeniku Josipu Volfu od 3. prosinca 1997. godine.

³⁵ Isto, str. 2.

Nasuprot tome, u listu je pohvaljen kolektiv tvornice Podravka, koji je prije roka izvršio petogodišnji plan.³⁶ Uz parolu »U susret novim pobjedama«, herojima socijalističkog rada proglašeni su već spominjani Mato (u ovom slučaju Mate) Rakić i Andrija Špoljar te Marija Knez, Filip Jambreušić i Stefan Grbac. Još 92 radnika i službenika proglašeni su udarnicima i racionalizatorima, a pohvalu je zaslužio i direktor Juraj Mucko.³⁷ Priča o Podravki u 1950-im godinama, prepuna kontroverzi, tek je dobivala na zamahu.

Započele su i akcije prikupljanja dobrovoljnih priloga za uređenje koprivničke gimnazije (današnja OŠ A. N. Gostovinski), koju su po tadašnjem osmogodišnjem obrazovnom modelu polazili i viši razredi osnovne škole. Nastavnici su, kako je navedeno, po zadatku obilazili sela iz kojih je bilo ponajviše učenika i od njihovih roditelja tražili materijalnu pomoć i sudjelovanje u brojnim dobrovoljnim akcijama za obnovu školske zgrade, poput besplatnog dovoženja građevinskog materijala. Popisi gimnazijskih donatora bili su neko vrijeme redovna *Glasona* rubrika.³⁸ Ubrzo je objavljeno da je čak 1500 dinara za obnovu priložio Bogdan Rašeta, a po 1000 dinara Pavao Vresk, Ivan Peroković, Vinko Špičko i Franjo Visković. Bila je to poruka i svim ostalim uglednijim građanima, ponajprije obrtnicima, da se žurno uključe u doniranje.

Indikativan je bio i naizgled marginalni tekst »Cijene u ugostiteljskim poduzećima padaju«. U njemu je navedeno da su u gradskom ugostiteljskom poduzeću Kalnik, koje će u narednim godinama zacijelo biti i najčešća *Glasona* tema, kao rezultat ukidanja cijena koja su određivale državne direkcije pale i cijene tamošnjih mesnih obroka. Teleće pečenje je, primjerice, sa 70 palo na 55 dinara, svinjsko s čak 120 na 57 dinara, a gulaš s 90 na 60 dinara. Pokazalo se da je zadovoljstvo Kalnikovom korekcijom cijena bilo vrlo kratkotrajno pa će u negativnim napisima voditi svojevršno »mrtvu trku« sa seljačkim zadrugama i švercerima.

Novogodišnji je broj *Glasa Podravine* bio u znaku objave, važne za krupni zaokret u gospodarskoj politici FNRJ, da će 1952. biti godina koju će obilježiti »prijelaz na slobodnu prodaju svih proizvoda široke potrošnje, ukidanje točkica, ukidanje svih otkupa osim žitarica i vune«.³⁹ Unatoč tome što je politički i gospodarski proces decentralizacije i deetatizacije započeo još 1950. Titovim proklamiranjem samoupravnog koncepta, na terenu se u praksi to gotovo da i nije osjetilo. Sudeći prema listu, tek je 1952. trebala predstavljati uočljiviji pomak u priznavanju temeljnih tržišnih zakonitosti. O destimulativnoj je gospodarskoj klimi, u kojoj u poduzećima i zadrugama nije bilo važno tko i koliko privređuje, dovoljno govorio podatak da su visinu plaća i platne razrede zaposlenika i nadalje određivali savezni organi. Zato je samo o politički zasnovanom aktivizmu ovisilo hoće li netko ozbiljno izvršavati svoje poslovne zadatke. Otuda je proizlazila i potreba partijski kontroliranih tiskovina da stalno pronalaze primjere dobrog rada, osobito »udarništva«.⁴⁰

Zaključujući 1951., napomenuto je kako je otkup bijelih žitarica izvršen 97 posto, a kukuruza 87 posto, dok je uplaćena akontacija poreza, koju su određivale lokalne vlasti, dosegla 97 posto. Županijske su se vlasti pohvalile da je u važnu prometnicu od Koprivnice do Novigrada tijekom te godine ugrađeno 540 kubičnih metara tucanika, dok je na više lokalnih cesta navožen 2221 kubik šljunka. Izgrađeno je i pet mostova.

³⁶ Više o tome u Dušan Bilandžić: *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, III: dopunjeno izdanje, str. 112-117, Školska knjiga, Zagreb 1985. Provođenje petogodišnjeg plana, zasnovanog na razvoju teške industrije, uz zanemarivanje proizvodnje roba za tržište, započeo je 1947., ali zbog gospodarskih nevolja izazvanih sukobom s Inforbiirom u raznim segmentima do kraja 1951. nije u cijelosti realiziran, tako da su se stalno tražili primjeri poduzeća kojima je to ipak uspjelo.

³⁷ *Glas Podravine*, br. 12, god. II., 20. 12. 1950., str. 1.

³⁸ Isto, str. 4.

³⁹ Isto, br. 13, god. II., 31. 12. 1950., str. 1.

⁴⁰ Šire u Dušan Bilandžić: *Hrvatska moderna povijest*, str. 321-333, Golden marketing, Zagreb 1999. Prema uredbama iz 1952. još je uvijek svaka razina obrazovanja i kvalifikacije imala propisu vrijednost satnice, u rasponu od 20 dinara na nekvalificirane do 30 dinara za visokokvalificirane radnike, a plaće službenika kretale su se u rasponu od 3800 za pomoćno osoblje do 6000 dinara za visoku stručnu spremu.

Prvi je puta u listu objavljen i detaljniji izvještaj s neke partijske konferencije, konkretno one Gradskog komiteta KPH Koprivnica, gdje je referat podnio upravo Zvonko Petrović. Naglasak je bio na »likvidiranju«⁴¹ nezakonitih postupaka pojedinih organa grada i kotara, jer je zbog nestručnog rada i bahatosti činovnika uočen sve veći broj žalbi nezadovoljnih građana. Kao posebno negativan primjer navedeno je ponašanje predsjednika mjesnog Narodnog odbora Gola Bogadija koji je »na kritike odgovorio dvaput fizičkim napadima«. Najbolji pokazatelj kontroliranog odnosa partijskih struktura prema javnosti bilo je ime autora toga izvješća – tužitelja Božidara Đereka.

Prilikom da se javno »posipa pepelom« zbog izjave u kojoj je dovodio u pitanje aktualnu vlast dobio je ranije prozvani Ivan Babić. Samokritički je izjavio, strahujući od uhićenja: »Ubuduće neću nikada ništa slično neistinito govoriti, jer nisam neprijatelj ove zemlje«. Neobična je kritika upućena i prodavačicama na gradskoj tržnici, jer su prodavale povrće bez vaganja, dakle na hrpice, što je autor teksta Branko Žauhar⁴² ocijenio jednim od razloga nekontroliranog rasta cijena hrane.

Nizale su se i informacije o podbačajima u otkupu kukuruza na području kotara, zbog čega su uvijek okrivljivani preprodavači. Objavljeno je da su »špekulanti« Đuro Šarko i Josip Čađavec iz Koprivničkog Ivanca osuđeni na zatvorske kazne od po 10 mjeseci i novčane kazne od po 20.000 dinara.⁴³ Podaci o prilično rigoroznim zatvorskim kaznama za špekulante, kao i za razne pronevjeritelje i utajivače »narodne imovine«, zbog stvaranja uvjerenja o efikasnim organima gonjenja nalazili su se u gotovo svakom broju lista. Prilikom objave jednog od tih popisa osuđenih, gdje je napomenuto da je nekima od njih šverc u posljednje dvije godine postao i zanimanje, autor je poučio domaćice koje su uglavnom kupovale takve proizvode da doušništvo ide i njima u korist: »I same domaćice trebale bi otkrivati i prijavljivati ovakve špekulante, jer je to i u njihovom vlastitom interesu.«⁴⁴ Nije, međutim, naveo gdje da iste te domaćice nabave nedostatne prehrambene proizvode, kojih uglavnom nije bilo u redovnoj prodaji, ili im je kvaliteta bila vrlo niska.

Vlastima je bila važna i moralna strana problema otkupa, budući da su količine prema poljoprivrednim domaćinstvima određivali mjesni Narodni odbori. U tom je kontekstu kao negativni primjer opet naveden predsjednik toga tijela u Goli, jer je ustanovljeno sam sebi smanjio količinu otkupljenog kukuruza sa 600 na 240 kilograma. To je u praksi značilo da razlika u planiranoj količini proporcijalno povećava obveze ostalih vlasnika oranica na području navedenog Narodnog odbora.⁴⁵

Postavljeno je i pitanje zašto »slabo napreduje izgradnja Zadrugnog doma u Rasinji«, koji je trebao biti dovršen još 1948. godine. Umjesto toga, počeli su se urušavati i ranije podignuti temelji, dok je materijal za gradnju razvožen po okolnim selima. Objašnjenje lista za taj je slučaj bilo tipično za način na koji je Petrović kao politički dužnosnik vodio list. Predsjednik mjesnog Narodnog odbora, dakle, »razmišlja i 'rješava' to važno pitanje danomice u mjesnoj gostioni, u užem krugu, uz dobru kapljicu«.⁴⁶ Zato je još lošije prošao cestar Petar Gojković, koji je stavljen na listu srama jer je odvezao svojoj kući »dvoja kola otpadaka« s gradnje jednog lokalnog mosta.⁴⁷

Suočeno s problemom sve češćeg gubitka »socijalističkog entuzijazma«, uredništvo je odlučilo dirnuti čitatelje i poučnom pjesmicom, potpisanom s »D-a«, pod naslovom »Nije dosta«: »Nije dosta / trubiti / 'ja volim domovinu' / i misliti / na zvjezdan sjaj / kad govoriš / o njoj. / Priljubi se / na njenu

⁴¹ Na političkim su se skupovima i u priopćenjima za tiskovine često koristili neprikladni pojmovi koji su proizlazili iz ratnog stila i rječnika.

⁴² *Glas Podravine*, br. 13, god. II., 31. 12 1951., str. 2. Branko Žauhar bio je tih godina direktor koprivničke podružnice Narodne banke, ali i politički i društveno vrlo angažiran. Zaslužan je što je 1945. prvi put bila pokrenuta gradska radijska postaja. Kao vrlo obrazovana i informirana osoba, koja je pratila sve tiskovine koje su stizale u Koprivnicu, često se javljao u listu svojim priložima o raznim društvenim fenomenima, kao i gospodarskim problemima.

⁴³ Isto, br. 1, god. III., 12. 1. 1952., str. 1.

⁴⁴ Isto, br. 7, god. III., 5. 4. 1952., str. 3.

⁴⁵ Isto, br. 1, god. III., 12. 1. 1952., str. 1.

⁴⁶ Isto, str. 2.

⁴⁷ Isto.

osovinu / pa kad srca / i pucaju od zime / uz nju / stoj.«⁴⁸ Srca su doista »pucala od zime«, ali zato što su se Koprivničanci i te zime suočavali s vrlo ozbiljnom nestašicom ogrijeva, što je također postala neizbježna tema *Glasa Podravine*. Početkom je 1950-ih godina bilo uobičajeno da su opskrba drvima i ugljenom bila iznimno loše organizirana, ali i skupa, iako je Podravina bila bogata šumskim fondom i imala nekoliko ugljenokopa s više stotina rudara. Lokalna su trgovačka poduzeća uredno primala akontirane uplate za ogrijev, no isporuka je znala kasniti koji tjedan ili mjesec, što je značilo da su cijele obitelji i dio zime bile u nezagrijanim prostorima. Kao razlog neisporučivanja energenata obično je navođen manjak prijevoznih sredstava, a to je zbog loših puteva do šuma i rudnika obično bila konjska zaprega. Nesigurna je opskrba dovodila i do stalnih krađa drva iz državnih šuma, pa je i u tom segmentu list bio pun imena uhićenika, kao i njihovih sudskih presuda. Tijekom zimskih mjeseci bili su brojniji čak i od švercera. Česte su prilikom transporta bile i krađe jednako dragocjenog ugljena, u koje su ponekad bili uključeni i željezničari iz teretnih vlakova.

Sve je redovnije postajala i rubrika »politički bijednici prošlosti«. Red je došao na Ivana Kraljića, međuratnog koprivničkog dužnosnika HSS-a i kasnijeg suradnika ustaškog pokreta, koji je u novim okolnostima optužen da se druži sa župnikom Stjepanom Pavunićem, inače ortodoksnim antikomunistom i nacionalistom, koji je nakon sloma NDH bio i u višegodišnjem zatvoru, ali je interesantno bilo da se list njime bavio tek usputno. Vlast je očito smatrala da bi za nju moglo biti štetno i prečesto Pavunićevo spominjanje, jer je za dio javnosti sve do svoje smrti 1959. diljem Podravine bio simbol otpora komunističkoj ideologiji.

Svoju je »porciju« dobio i međuratni gradonačelnik dr. Vladimir Malančec, inače ustaški uhićenik koji je jedva preživio logore Danica i Jadovno. Objavljeno je da je Malančec negdje rekao da se »kod nas situacija pogoršala pa se zato treba strogo paziti, jer se hapsi i zatvara«. Bilo je to dovoljno da i sam postane kandidat za uhićenje.⁴⁹ Malančec je još jednom bio tema ironičnog napisa, jer je dio njegove obiteljske kuće⁵⁰ odlukom gradskih vlasti dan na korištenje dr. Leopoldu Aufu iz koprivničke bolnice, tada jedinom specijalisti »za unutarnje bolesti i rentgenologiju«. Tome se vlasnik žestoko protivio pa je svom prisilnom podstanaru zabranio korištenje »dvorišta, tavana, bunara pa čak i đubrišta«, što je ocijenjeno kao »nezakonski, nesocijalni i nehumani akt«, iako je vlasnik imao još »deset nepotrebnih prostorija«. Liječnik je morao preseliti drugom stanodavcu, a *Glas* je naglašavao da se drugo ni ne može očekivati od čovjeka koji je u međuratnom razdoblju vjerno služio monarhističkom režimu: »Zar je to lik intelektualca?«⁵¹

Nadu u brži gospodarski razvoj grada i kotara probudila je Podravka, koja je tih dana obznanila da će osjetno proširiti svoj proizvodni asortiman. Krenut će se, rečeno je, u proizvodnju sušenog povrća i voća, prerađevina od povrća, konzerviranog graška i mahuna, rajčice u vlastitom soku, sterilizirane pulpe i voćnih sokova. Već je i iz tog poduzetog popisa planiranih proizvoda bilo izvjesno da Podravkaši pokreću i veliki investicijski ciklus, o čemu šira javnost nije imala dovoljno informacija, koji je bio preduvjet za osvajanje jugoslavenskog tržišta. Unatoč snažnoj političkoj kontroli, pokazalo se da detalji i cijena ambicioznog projekta nisu bili dovoljno poznati ni stručno nedoraslim gradskim i kotarskim forumima, što je u narednim godinama izazvalo neke vrlo ozbiljne političke i financijske afere i kadrovske smjene.

Čitateljima je malo zabave, doduše na bizaran način, donijela rasprava o radu kulturno-prosvjetnog odbora u Sokolovcu. Pregledom računa se ispostavilo da je Dušan Vilenica, zadužen za taj resor u mjesnom Narodnom odboru, kupio građevni materijal za popravak tamošnje škole, ali ga je »zabunom« prebacio u vlastito dvorište. No, puno je veće čuđenje sumješšana izazvano odlukom, teškim vremenima unatoč, o izdvajanju čak 10.000 dinara za nabavu knjiga. Iako su tih godina učestale kampanja za opi-

⁴⁸ Isto, str. 4.

⁴⁹ Isto, br. 2, god. III., 26. 1. 1952., str. 2.

⁵⁰ Danas je to Vila Malančec, koju je nakon smrti 1985. ostavio gradu Koprivnici.

⁵¹ Glas Podravine, br. 20, god. III., 11. 10. 1952., str. 3.

smenjavanje i narodno prosvjeđivanje, veliki je kulturni skok Sokolovčana izostao. Sva su kupljena izdanja bila, naime, iz Male lovačke biblioteke.⁵²

Mještani Sokolovca puno su raspravljali i o svom groblju. Bilo je problema sa stokom koja je ulazila na groblje, zacijelo i djecom koja su se tu igrala, tako da se pojavila ideja da se groblje ogradi. Mnogi se s tom investicijom nisu složili, tvrdeći da »mrtvi ne mogu van bez obzira na ogradu«, a oni manje duhoviti su upozoravali da bi im ta ograda »oduzela puno prekrasne trave za pašu svinja«. Ismijavani od kotarskih čelnika, mještani su se ipak odlučili za gradnju ograde, ali to je išlo toliko sporo da se *Glas Podravine* u nekoliko navrata raspitivao o napretku projekta, a pomaci su uvijek bili minimalni. Zacijelo je što duže trebalo koristiti »prekrasnu travu«, a korisnici groblja ionako se nisu bunili.⁵³

Problema s knjigama nisu imali u Velikom Pogancu. Izvjesni »N.S.« požalio se listu da je u tamošnjoj školi, u kojoj su radili i stanovali učitelji Dušan i Eva Dulikravić, od knjižnice napravljen »kokošinjac« i »staja za zečeve«. Knjige su »posvuda okolo porazbacane i zagađene izmetima«. Čini se da to mjesne vlasti nije zabrinjavalo pa je autor pisma od viših organa zatražio pozivanje učitelja na »strogu odgovornost«.⁵⁴ Daljnjih novinskih očitovanja o suživotu knjiga, peradi i zečeva ipak nije bilo. Usput rečeno, i mještani Velikog Poganca imali su problema s ogradom, ali onom školskom. Njima su kotarske vlasti dale novac i dopremile građu da to riješe, no nakon nekog vremena je uočeno da nisu »ni prstom maknuli«: »Drvo trune, škola za ogradom plače, a Pogančani prepričavaju kako bi lijepo bilo da je škola ograđena.«⁵⁵

Nemali problem manjka zabavnih sadržaja i »razbijanja dosade« u ruralnim dijelovima kotara, kako se navodi u listu, pokušavao je riješiti i tajnik mjesnog Narodnog odbora u Velikoj Mučnoj. *Glasov* dopisnik je saznao da je spomenuti tajnik nagovarao jednog imućnijeg mještana da proda svoju kravu i kupi bilijar za tamošnju gostionu. Ovaj ga je poslušao pa je snalažljivi zaposlenik narodne vlasti otada svakodnevno igrao bilijar i za radnog vremena.⁵⁶ Nije zaostajao ni izvještaj sa zabave s uobičajenom tombolom u Virju, gdje je glavna nagrada bila torta. Sretnom se dobitniku, međutim, torta nije pretjerano svidjela, jer je bila napravljena od - tri repe.⁵⁷

Groteskno je zvučala i novinska informacija da je direktor Putnika, jedinog kotarskog putničkog prijevoznika, bio u autobusu vlastitog poduzeća na popodnevnoj liniji prema Prekodravlju. U Drnju je, međutim, uočio da je u Zadružnom domu seoska zabava pa je naredio vozaču da zaustavi vozilo dok se on ne okrijepi. Tu mu se dopalo, redale su se runde i na zabavi se zadržao do 22,30 sati. Za to su se vrijeme putnici s kupljenim kartama smrzavali u vozilu. Bilo je to previše čak i za ublažene kriterije koje je list njegovao prema lokalnim dužnosnicima.⁵⁸ Još su lošije prošli putnici na istoj liniji kojima se te zime nakon radnog vremena pokvario autobus. Vozač je iz najbliže gostionice pokušao nazvati Putnik kako bi dobili pomoć, ali nitko nije dizao slušalicu. Preostalo im je jedino da ostave pokvareni autobus i pješice se vraćaju svojim i desetak kilometara udaljenim kućama.

Bilo je i puno ozbiljnijih situacija u kojima su važne uloge imali tada malobrojni vozači. U koprivničkoj je Galovićevoj ulici, primjera radi, došlo do požara u kojem je bez stana ostala obitelj Kostjuk. Vatru su, riskirajući i svoje živote, gasili brojni susjedi. Gradski vatrogasci u toj dramatičnoj intervenciji nisu sudjelovali. U listu je dano objašnjenje da vatrogasci »nisu nastupili jer vatrogasni auto nije imao šoferu«.⁵⁹ Nakon toga se nije razvila uobičajeno žustra rasprava, što je značilo da takva situacija nije baš rijetka.

Većina objavljenih tema je upozoravala na nemarnost i loš rad lokalnih vlasti, a među najčešćima je na meti lista bio upravo mjesni Narodni odbor u Sokolovcu. U njegovoj je nadležnosti bio i čitav niz od

⁵² *Glas Podravine*, br. 2, god. III., 26. 1. 1952., str. 3.

⁵³ Isto, br. 26, god. III., 28. 11. 1953., str. 1.

⁵⁴ Isto, br. 15, god. III., 2. 8. 1952., str. 2.

⁵⁵ Isto, br. 26, god. IV., 28. 11. 1953., str. 3.

⁵⁶ Isto, br. 3, god. III., 9. 2. 1952., str. 1.

⁵⁷ Isto, str. 3.

⁵⁸ Isto, br. 4, god. III., 23. 2. 1952., str. 2.

⁵⁹ Isto, br. 9, god. IV., 1. 5. 1953., str. 3.

glavnih prometnica udaljenih brdskih naselja, gdje su komunistička propaganda i revolucionarni moral sporo prodirali. Ispostavilo se da je predsjednik Narodnog odbora, Jovo Zorčić, »primjer nemarnosti i neodgovornosti«, jer je »uzurpirao sebi pravo predsjednika, skladištara pića, nabavljača robe, nakupca, rukovodioca ekonomije pa čak i prodavača«. Rezultat je bilo otuđenje robe i nezakonita zarada, dok je samo u skladištu pića ustanovljen manjak od 10.000 dinara.⁶⁰ Čini se da je on bio pravi amater prema Zdravku Petroviću iz zadruga u Sigecu, koji je »prisvojio 315.233 dinara i prouzročio štetu od 416.547 dinara«.⁶¹

S obzirom da je nemarnost bila dominantna osobina zaposlenika državnih poduzeća i lokalnih službi, ne čudi ni pismo uredništvu koje je govorilo o Gradskoj čistoći. Ta je služba, prilagođujući radno vrijeme potrebama svojih zaposlenika, otvarala zahodske jame (kanalizacijska mreža nije postojala) diljem Koprivnice u 12 sati, neovisno i o godišnjem dobu. Ljeti je to posvuda izazivalo nesnosni smrad. Na to se, ovoga puta zbog nedostatka umjetnog gnojiva, nadovezivalo i razlijevanje izmeta po vrtovima, čak i u gradskom središtu. Da bi ugođaj bio potpun, sajmenim je danima kroz gradsko središte i kraj škola prolazila stoka. Očajni građanin »D. Kosanović« najljepše je zamolio nadležne da komunalcima pokušaju objasniti da se zahodske jame trebaju čistiti »noću ili rano ujutro«, a i da bi konačno bilo vrijeme da se po glavnim gradskim ulicama zabrani vođenje stoke i promet zapregama.⁶² U listu nije bilo nikakvog očitovanja odgovornih osoba.

Problem smrada i gradnja javnih sanitarija spadali su i među ozbiljna politička pitanja, o čemu je svjedočio i istup dr. Leandera Brozovića na sjednici gradskog Narodnog odbora. Brozović se žustro protivio »onom prokletom nužniku na sajmištu«. Naime, na toj su se iznimno važnoj lokaciji u okolnom grmlju olakšavali brojni posjetitelji pa je donesena odluka da se kod stočne vage napravi prigodni nužnik. Ideja je sa zadovoljstvom prihvaćena, a o izvedbi se nije puno govorilo. Naknadno se ispostavilo da se fekalije prelijevaju u obližnju Varošku grabu, tako da je smrad nekoliko desetaka metara od vage bio još nesnosniji.⁶³

Posebnu je pozornost izazvao slučaj Dragutina Siseka iz Kuzminca i njegovih suradnika Mate Zokića i Mije Balije. Ta je snalažljiva trojka uspješno falsificirala bonove za kupnju deficitarne robe, koje su poduzeća i državne institucije zbog djelomično racionalizirane opskrbe još uvijek davala svojim zaposlenicima. List javlja da je milicija prilikom njihova uhićenja našla opremu za falsificiranje i kupljenu robu u vrijednosti od 50.000 dinara.⁶⁴ Iz kasnijih se brojeva moglo saznati da je Sisek kao vođa prve tehnički opremljene falsifikatorske grupe zaradio čak 15-godišnju zatvorsku kaznu, a njegova naknadno optužena supruga kao pomagačica je dobila trogodišnji zatvor. Drastično je kažnjen i Balija na 10 godina i njegova supruga na jednu godinu, dok je Zokić zaradio »samo« četverogodišnje utamničenje.⁶⁵ Očito je da su kazne imale jaku pedagošku svrhu. Prošli su, naime, puno lošije nego grupa od čak 17 provalnika, ali običnih »kokošara«, koja je godinama haračila po koprivničkim prigradskim naseljima i okolnim vinogradima.

Čitatelji su još veće crnokronikaško uzbuđenje imali u ljeto 1953., kad su u istome broju informirani o dvije smrtno presude. Sud je na smrt strijeljanjem osudio »ustaškog zločinca Miju Juraneka«. Bio je pronađen i uhićen tek nekoliko godina nakon okončanja rata, a javnost je bila detaljno izvještavana i o tijeku sudskog procesa. Smrt vješanjem zaradio je, pak, Čedo Paurović iz Javorovca, koji je s 23 uboda nožem ubio te zatim raščetvorio i zakopao Stevu Grdića, muža svoje ljubavnice Bogdanke Srdić, osuđene na pet godina zatvora zbog suučesništva.⁶⁶ Potonja je fatalna ljubavna priča mogla biti i kandidat za filmsko uprizorenje.

⁶⁰ Isto, br. 3, god. III., 9. 2. 1952., str. 3.

⁶¹ Isto, br. 4, god. III., 23. 3. 1952., str. 1.

⁶² Isto, br. 19, god. III., 27. 9. 1952., str. 2.

⁶³ Isto, br. 28, god. IV., 12. 12. 1953., str. 2.

⁶⁴ Isto, br. 14, god. III., 19. 7. 1952., str. 4.

⁶⁵ Isto, br. 23, god. III., 26. 11. 1952, str. 1.

⁶⁶ Isto, br. 15, god. IV., 25. 7. 1953., str. 2.

Lopovi su tih godina, inače, od pokretina najčešće krali ono što je prosječnom građaninu bilo i najvažnije – bicikle, za većinu i jedino obiteljsko prijevozno sredstvo. Zbog visokih cijena bicikli su se mahom kupovali na kredit. Pisano je, stoga, o otkrivanju i uhićenju više skupina kradljivaca, jedne i od desetak članova, koji su se isključivo bavili takvim unosnim poslom. Zato je i u listu često bilo prijedloga kako efikasnije štititi tu dragocjenu robu od krađa. Posebno je zanimljiva bila ona da se na gradskom trgu kod parka, gdje u krugu od koju stotinu metara ima i najviše zaposlenika, ogradi prostor čvrstom metalnom ogradom s nadstrešnicom. To bi se biciklističko parkiralište korisnicima naplaćivalo. Ulaz bi bio zatvoren lokotom, a otvarao bi ga plaćeni čuvar. Tako bi se, kako je objašnjavao ponosni predlagatelj, smanjio kriminal i povećao broj zaposlenih. Ideja ipak nije naišla na razumijevanje gradskih vlasti, zacijelo zato što ideja o plaćanju te usluge nije bila popularna.

U jednom je zbirnom crnokronikaškom tekstu objavljeno da se u nekom zadružnom skladištu, ne navodi se u kojem, zbog neobjašnjivog nemara pokvarilo 50 kubnih metara kukuruza, što je u vrijeme opće nestašice hrane bila ogromna količina.⁶⁷ Kako u tom tekstu nije navedena zadruga, jasno je da je riječ bila o nekoj koja je dotad ipak bila pohvaljivana, ili je odgovorna osoba bila u važnijim političkim forumima.

Glas Podravine 1952. i 1953., a ni koju godinu prije ili kasnije nema bitnih razlika, navodi na stotine takvih i sličnih krađa, pronevjera ili uništavanja imovine u zadrugama, Narodnim odborima i u svakovrsnim poduzećima i ustanovama. Pojedinci su svjesno prihvaćali rizik uhićenja i zatvorskih kazni, jer su plaće smatrali nedostatnima za normalni život, a istodobno su državno vlasništvo mahom doživljavali kao »ničije«, samim tim i »svačije«. Ništa se nije promijenilo ni proglašenjem samoupravnog modela, kojim je državno vlasništvo 1950. formalno preimenovano u društveno. Mnogi su upravo takvo podruštvljenje smatrali i dodatnim opravdanjem za svoje nezakonite postupke. Indikativno je da se o samoj biti samoupravljanja, kao i radu prvih radničkih savjeta, u listu sve do sredine 1950-ih godina malo pisalo, što je ukazivalo da lokalni dužnosnici ta savjetodavna tijela ne smatraju nečim vrijednim osobite pozornosti. Direktori poduzeća po zakonskim su rješenjima i nadalje imali sve ovlasti i punu odgovornost.

Nerješivim problemom nezakonitosti na svim razinama u ljeto 1952. bavila se i 11. sjednica kotarskog Narodnog odbora. Uvodničari su posebno upozoravali na zloporabe u brojnim zadrugama (Legrad, Hlebine, Sokolovac, Sigetec, Domaja, Prkos...), kao i pojedinim poduzećima. Zato se rasprava odmah preusmjerila na rad Kotarskog suda, u kojem je, kako je istaknuto, stalno uočljivo pomanjkanje sudaca, ali i njihovo »nedovoljno poznavanje linije naše socijalističke izgradnje«. Otuda, kako je zaključeno, i tolika »blagost i sporost« prema onima koji »uništavaju, krađu ili se zločinački nemarno odnose prema općenarodnoj imovini«. Navedeno je tijelo, unatoč prepunih zatvora, stalno upozoravalo na »preniske kazne« te na zabrinjavajući podatak da je samo u proteklih godinu dana zabilježeno »258 slučajeva bez presude«.⁶⁸ Naglasak, dakle, nije bio na povećavanju stručnosti u lokalnim pravosudnim tijelima, već u boljoj ideološkoj osposobljenosti sudaca.

U Koprivnici je u međuvremenu počeo s radom i dječji vrtić, kako bi se pomoglo mladim radničkim obiteljima, a vodile su ga aktivistice iz AFŽ-a. U okolnosti dramatičnog nedostatka stanova i bilo kakvih javnih i poslovnih prostora, vrtić je jednostranom odlukom vlasti smješten u jednoj privatnoj vili imućnijih građana, što vlasnici nisu mogli spriječiti. Epilog je vidljiv iz teksta pod naslovom »Povampirena ili nemoćni bijes pripadnika svrgnute klase«. Ljutitoj vlasnici, Kamili Vodehnal, navodno »nije pravo što u njezinoj borave djeca radnika i službenika« pa »ometa osoblje jaslica u radu«, naziva ih »dotepenke«, »prostitutke«, a djecu »prokletim fačukima«, od čijeg »smrada i nečistoće treba očistiti kuću«. Autor komentira da vlasnica ipak »nije neuračunjiva«, već su njeni »postupci smišljeni«. Zato je napomenuo da bi što prije »morala intervenirati vlast«.⁶⁹

⁶⁷ Isto, br. 5, god. III., 8. 3. 1952., str. 2.

⁶⁸ Isto, br. 15, god. III., 2. 8. 1952., str. 1.

⁶⁹ Isto.

Pravu je žalopojku u javnost iznio i Pavle Vratarić⁷⁰, direktor gradske tiskare »Mihovil Pavlek Miškina«. Tiskara je, naime, zbog sveprisutnog nedostatka prostora početkom 1950-ih godina bila smještena u zgradi obitelji Turk. Vratarić je ustvrdio kako je vlasnikova nećakinja »bjesomučno napala radnike i direktora poduzeća« i da je »došlo čak i do fizičkog obračunavanja«. ⁷¹ Izvjesno je da je i to bio argument da gradska tiskara, u kojoj se cijelo vrijeme tiskao i *Glas Podravine*, nešto kasnije preseli u prostorije gostionice »Pod pikom« u Nemčićevoj ulici, a 1955. i u novosagrađene prostore kraj Gradske tržnice.

Popularni su i nadalje bili popisi »političkih bijednika prošlosti«, koji su također nešto rogoborili protiv revolucionarne vlasti. U listu su izašla imena Drage Vuckovića iz Srdinca, Dragutina Čipića, inače uglednog nadstrojara koprivničkog paromlina, Bare Turković, Bare Jakopović, Mate Rumenjaka i Riharda Albina. Suočeni s vrlo velikim političkim neugodnostima, vjerojatno i zatvorskim kaznama, spomenuti su sami dolazili u uredništvo, što je zbog njegova sastava bilo gotovo identično dolasku kod javnog tužitelja ili u partijski komitet, i uglavnom se branili tvrdnjama da »nisu širili vijesti iz neprijateljskih pobuda«, nego da su zbog vlastite političke neupućenosti »nasjedali pojedincima«, a od njih se očekivalo i da ukažu na takve »provokatore«. Najzanimljivija je, ipak, bila Albinova samokritika: »Ja, kao i čitava moja kuća, mrzimo popove poznavajući ih kao lopove, a s njima sam dobar toliko što u crkvama popravljam 'kristoš' pa od toga živim.« ⁷² Tjedan kasnije Albin se ponovno javio, ali da bi se požalio kako mu je izvjesni Juraj Kramarić zbog njegove samokritike prijetio, nazvao ga lažljivcem i svrstao ga među ljude koji su »ništa koriste«. ⁷³

U grdnim se problemima oko klevetanja vlasti našao prokazani Dmiatar Vucelić, koji je naknadno u listu pravdao da se uopće ne sjeća da je »ikada išta sličnoga govorio ma bilo pred kime«, a ako mu se nešto i omaklo da je to zbog njegova »pijanog stanja«. Ponosno je na kraju napomenuo da »mrzi sve neprijatelje«. Među prijavljenim je »lajavcima« bio i željezničarski sindikalist Ignac Ban, koji u svojoj samokritici nije zaboravio napomenuti da ima čak dvanaestoro djece, za koje, uz plaću, dobiva doplatak od 24.000 dinara. Pohvalio je aktualnu vlast da »nijedan poredak ne bi toliko vodio računa o tome, koliko naš socijalistički« i na kraju zatražio oprost, uz napomenu da neće »nikada više slušati razne budale koje prepričavaju razne gluposti, a ja njima nasjedam« i da će sve pojedince koji »pričaju razne izmišljotine aktivno raskrinkavati pred cijelom sindikalnom podružnicom«. ⁷⁴

Bilo je općepoznato što list kao neformalni glasnogovornik vlasti misli o katoličkom svećenstvu pa je plasirana još jedna zloguka pjesnička poanta aktivistički nadahnutog »D-a«: »Petokolonaš kasnije ili prije / sa srcem svojim na koplje naleti / pa ako se i iza boga krije«. ⁷⁵ Bila je to poruka i »popu Mišku iz Drnja«, koji je tih dana pred svojim vjernicima, očito i uhodama, izjavio da »samo norci idu na vjenčanje u Mjesni odbor«, čime se suprotstavio direktivi da svi članovi Partije i masovnih organizacija trebaju isključivo sklapati građanske brakove. ⁷⁶

Grubom su ismijavanju u gotovo svakom broju bili izloženi pojedini lokalni svećenici i građani koji su se s njima družili, ali i oni kojima je jedini »grijež« bio odlazak u crkvu. Uz iskazivanje uobičajene političke odbojnosti prema klerikalizmu, svećenici su sustavno proglašavani lažljivcima, licemjerima i ljudima dvostrukog morala, u pravilu i pohlepnicima koji žive od varanja i izrabljivanja naivnih i ograničenih vjernika. Ponajbolji je primjer tome u razdoblju 1952.-1953. bio niz koserija i satira, koje su bile potpisivane s već spomenutim inicijalima »A. Z.«. Tajnoviti je autor, po svjetonazoru radikalni

⁷⁰ Pavle Vratarić započeo je grafičku karijeru u međuratnom razdoblju. Nakon partizanskog oslobođenja Koprivnice 1943. otišao je s Valkom Lobarcom i grupom grafičkih radnika u partizansku tiskaru na Papuku. Nakon rata postaje direktor koprivničke tiskare, a od svibnja 1953. do kolovoza 1955. bio je i glavni urednik Glasa Podravine. Poslije toga je bio i grafički urednik lista.

⁷¹ *Glas Podravine*, br. 16, god. III., 16. 8. 1952., str. 2.

⁷² Isto, br. 20, god. III., 11. 10. 1952., str. 2.

⁷³ Isto, br. 4, god. III., 23. 2. 1952., str. 3.

⁷⁴ Isto, br. 20, god. III., 11. 10. 1952., str. 2.

⁷⁵ Isto, br. 3, str. 2.

⁷⁶ Isto, str. 1.

ateist, u svojim priĀama o preimenovanim ali prepoznatljivim koprivniĀkim licima i zbivanjima ponajviše stvarao krajnje negativnu sliku katoliĀke hijerarhije, stvarajuĀi i atmosferu za progone onih koji su se vlastima otvoreno suprotstavljali. Na ideološkom su nišanu redovito bili i oni koji su u javnosti, odijevanjem i ophoĀenjem, iskazivali svoje graĀanske manire, jer je upravo to smatrano dekadencijom i iskazom sumnjiĀivosti prema revolucionarnim idealima.

Nisu, doduše, »klerikalci« bili jedina meta nadobudnog »A. Z.«-a. Kad su 1953. ponešto olabavljeni politički kriteriji za kandidature na izborima za poslanike i lokalne dužnosnike, oni koji nisu shvatili da ne mogu uĀi u tu utrku bez partijskog »blagoslova« u prepoznatljivoj su maniri dobili i adekvatna prezimena: »MajmunovĀan«, »GlupanĀiĀek«, »BedakoviĀ«, »KlipanoviĀ«, »PolitikonorĀiĀ«, »KulakoviĀ«, »Vinodušić«...⁷⁷ ĀitajuĀi podobne kozerije, partijski se komitet zasigurno tresao od smijeha.

Posebno su rado objavljivane reakcije Āitatelja koji su otvoreno iskazivali svoju netrpeljivost prema crkvi. Takvo je bilo pismo Amalije Horvat, udovice Vilka Sabola iz Legrada, inaĀe Ālana Partije, koji je »duboko mrzio kler poznavajuĀi njegov protunarodni rad«. Zato je, prema udovici, zabranio da mu »popovi idu na sprovod«. No, u kuĀu su došle dvije Āasne sestre kako bi »na samrtnoj postelji slomile njegovo uvjerenje« i da se tako »kukaviĀki baci u naruĀaj crnomantijaša«. Nagovarale su ga, naime, »na ispovijed i priĀest koju bi u tajnosti obavio sveĀenik«, što je Sabol odbio. Udovica je za sudjelovanje u toj »kampanji« javno optužila i sumještanke Suzanu Fiker i Rozu Horvat. Zacijelo nije bilo sluĀajno da se na istoj stranici našla i optužba s potpisom »K-iĀ« da je sveĀenik u Herešinu obavljao prvu priĀest po tarifi od »100 dinara po djetetu«, a novac su skupljale »dvije herešinske Bare i jedna Kata«.⁷⁸

Još je oštrije napadnut spominjani ŀupnik iz KoprivniĀkog Ivanca Ivan Trajber, za kojeg je utvrĀeno da je za voĀenje jednog pogreba izdao raĀun na »1850 dinara«, iz Āega je zakljuĀeno da je na tamošnjih pedesetak pogreba ubrao barem 80.000 dinara, neovisno o naplati krstitki i sliĀnih vjerskih prigoda. List se zapitao »je li to taksa za ulazak u raj ili pakao«? ZakljuĀak je opet bio krajnje sarkastiĀan: »Ovakve taksice mogu onima, koji ih propisuju i naplaĀuju, stvoriti veĀ na ovom svijetu priliĀno lagodan ŀivot, dakle neke vrste zemaljskog raja«. ŀupnika se u tekstu prema kršĀanskom obiĀaju nazivalo i boŀjim pastikom, ali je tu dano i »objašnjenje«, jednako tako sarkastiĀno, da to nije »onaj koji Āuva ovce i krave«.⁷⁹

Kako je Partija svojim najopasnijim konkurentom uvijek smatrala crkvene krugove, list je redovno najavljiĀao i javna predavanja na religijske teme. Tako je u Narodnom sveuĀilištu predavanje u duhu Marxovog dijalektičkog materijalizma odrŀao i profesor Mihajlo Juhas. Naslov je bio »Zašto primitivni Āovjek vjeruje u Boga?«⁸⁰

Koliko je nezgodno u javnosti biti etiketiran i kao malograĀanin, pokazala je polemika koju je inicirao Stjepan Kapusta⁸¹, koji je tada tek poĀinjao svoj proboj u partijske forume. Kapusta je na jednom partijskom sastanku optužio Miju ŀimeka, inaĀe predratnog antifašistiĀkog aktivista, da pozdravlja graĀanke s »ljubim ruke«, Āime dovodi u pitanje vaŀeĀe revolucionarne vrijednosti. ŀimek se u rubrici »Dopisi Āitalaca« energično oĀitovao o tom svom navodnom moralnom posrtanju, jer to »nije bio moj obiĀaj ni u davnoj prošlosti, dok su ovi pozdravi bili obavezni, a kamoli danas«: »Drugu Kapusti dao bih savjet neka prije ispeĀe, a onda reĀe!«⁸² Prozvani se Kapusta, meĀutim, nije ŀelio povuĀi pa je objavio svoje pismo pod naslovom »Āinjenice treba gledati onako kakove one jesu«. Svoju je optuŀbu zapravo i proširio primjedbama na »nepravilan rad druga ŀimeka« kao poslovoĀe prodavaonice Poljo-privredne zadruge na gradskoj trŀnici, jer te neimenovane gospoĀe mogu dobiti robu »mimo reda«. Na

⁷⁷ Isto, br. 22, god. IV., 31. 10. 1953., str. 2.

⁷⁸ Isto, br. 14, god. III., 19. 7. 1952., str. 3.

⁷⁹ Isto, br. 20, god. III., 11. 10. 1952., str. 2.

⁸⁰ Isto, str. 4.

⁸¹ Stjepan Kapusta (1931.-2000.) od druge je polovice 1960-ih godina bio na nizu vaŀnijih duŀnosti, u nekoliko mandata i kao predsjednik Skupštine opĀine Koprivnica, a zatim direktor republiĀke Sluŀbe društvenog knjigovodstva. U razdoblju 1986.-1990. bio je i generalni direktor Podravke.

⁸² *Glas Podravine*, br. 15., god. IV., 25. 7. 1953., str. 4.

kraju je napomenuo da Šimek, doduše, nije član Partije, ali navedene činjenice »ne služe na čast niti dobrom članu SSRN-a«. ⁸³

Tek se iste te 1952. krenulo ozbiljnije i u elektrifikaciju ruralnih dijelova kotara, što zbog velikog broja naselja i minimalnih financijskih sredstava nije bio nimalo jednostavan zadatak. Rješenje je opet traženo u dobrovoljnom radu Narodne fronte, jer su članovi te masovne organizacije godinu dana unazad samo za uređenje puteva i čišćenje odvodnih kanala dali čak 50.000 radnih dana. Cijela akcija, koja je u pojedinim naseljima trajala gotovo do kraja 1950-ih godina, imala je puno faza, samim tim i neočekivanih zapleta. Nekima nije bilo pravo što elektrifikacija ide jako sporo, nekima što im je to zbog participiranja u troškovima prilično skupo, a bilo je i onih koji su tvrdili da im struja uopće nije potrebna: ako su njihovi preci stoljećima mogli bez nje, zašto bi je oni uvodili, i još je plaćali!?

Glas je redovno pisao o tim dilemama i kontroverzama, kao i sukobima pojedinih naselja, prepunih uvreda, žuči i političkog etiketiranja, na rubu masovnih fizičkih razračunavanja, o tome hoće li električna mreža i trafostanice biti bliže jednim ili drugima. O trasama je, naime, jako ovisila visina pristojbi po domaćinstvu i broj njihovih »dobrovoljnih« radnih dana. Priključenjem na električne instalacije nisu, ipak, riješeni svi problemi korisnika. Struje zbog manjka elektrana naprosto nije bilo dovoljno. Redukcije su bile redovita pojava, a za Koprivnicu je važno pravilo da su najdulja iskapčanja nedjeljom, kako bi bila manja šteta za proizvodna poduzeća. Posebno su nezadovoljni bili vlasnici radioaparata, koji su zbog svoje skupoće bili pokazatelji građanskog prestiža, a muziku, zabavni program i prva javljanja s nogometnih terena nisu mogli slušati baš u danu u kojem ga je na Radio Zagrebu bilo najviše. ⁸⁴

Financijaša i revnog suradnika lista Branka Žauhara stalno je opterećivalo pitanje dizanja cijena hrane. Ustvrdio je da »nema opravdanja« da rastu cijene mesa dok su »cijene industrijskih artikala stalno u opadanju«. Zato se založio za pojačanu administrativnu kontrolu cijena, jer su one tržišne »drastično veće«. Uzeo je za primjer cijenu peciva, za koju je ustvrdio da pekarima donosi »zaradu bez znoja«. ⁸⁵ Problem je bio u tome što je samo tržište vlasnicima privatnih parcela i zadrugarima omogućavalo preživljavanje, dok ga je *Glasov* ideolog zbog dokazivanja nesklada u planiranju smatrao izvorištem gospodarskih problema.

Na toj su netržišnoj liniji, sukladno nuputcima koje su dobivali iz državnog vrha, uporno bili i ostali lokalni partijski autoriteti, osim kada su prelazili na direktorske dužnosti u pojedina poduzeća koja zbog nerealnih administrativno zadanih cijena nisu mogla uspješno poslovati. Onda su za njihova poduzeća prihvaćeni izuzeci u dizanju proizvođačkih cijena, ali potihom, da se ne bi dovela u pitanje generalna netržišna politika, no to je stalno poticalo inflaciju.

Kako se, pak, proizvodilo u monopolskim netržišnim uvjetima pokazalo je pismo uredništvu Koprivničanca Josipa Horvata, koji je kupio kruh u trgovačkom poduzeću Drava. U kruhu je bio »šaraf od pet centimetara«. To ga i nije toliko začudilo jer je u kruhu iz gradske pekare već nalazio kamenčiče i sitne komadiće ugljena. Bio je svjestan da bi prije mogao očekivati da mu u trgovini naplate i spomenuti građevini materijal nego da se popravi kvaliteta kruha, na koji su se nemoćni kupci stalno žalili, ako su ga uopće i imali prilike kupiti. Na to je pismo čitatelja odgovorila uprava pekare, s napomenom kako oni imaju dobru opremu, a da su za propuste, što se moglo i očekivati, odgovorni isključivo neodgovorni »radnici koji su na presijavanju brašna«. ⁸⁶

Nestašice kruha, pogotovo uoči državnih blagdana, unatoč racionalizaciji prodaje bile su redovna pojava u prvoj polovici 1950-ih godina. Gradska pekara u posebno se neugodnoj situaciji našla uoči 1. svibnja 1953., kada su ispred predavaonica bili veliki redovi, uz puno vike i psovki, a mnoštvo kupaca ipak je ostalo bez kruha. Ispostavilo se da su prodavači isprva dozvoljavali kupnju »sa svakom karticom u svakoj prodavaoni, što je dovelo do poremećaja«. Štoviše, nekima je kruh prodan i bez opskrbnih

⁸³ Isto, br. 16, god. IV., 8. 8. 1953., str. 3.

⁸⁴ Isto, br. 13, god. IV., 27. 6. 1953., str. 3.

⁸⁵ Isto, br. 6, god. III., 22. 3. 1952., str. 1.

⁸⁶ Isto, br. 12, god. III., 21. 6. 1952., str. 2.

kartica, na što se gradska vlast posebno ljutila, tvrdeći da je za tu blagdansku prigodu pekara dobila »posebnu količinu brašna«.⁸⁷

Spomenuti je autor pisma Horvat pokazao i građansku hrabrost time što je predložio vlastima da dozvole »i jednom dobrom privatniku peći kruh«.⁸⁸ Bilo je to doista rijetko javno podupiranje privatne inicijative, makar je politička hrabrost sezala do prizivanja samo jedne privatne pekare. Gradska je pekara, čije je ime bilo Zrno, tek početkom rujna 1953. objavila da će znatno povećati količinu i kvalitetu kruha, jer je u pogon stavljena parna peć, kojom će ujedno i uštedjeti »30 posto na energiji« i »20 posto na radnoj snazi«.⁸⁹ Poanta je bila u tome da je ta ista parna peć u pekari bila već dvije godine, ali nije bilo novca za njeno montiranje. Očito je da kronični manjak kruha nije bilo dovoljan razlog da taj problem bude prije riješen.

Bitno je pripomenuti da se kupnja kruha nije dozvoljavala svima onima koji su bili vlasnici nekog poljoprivrednog zemljišta. Za potonje se smatralo da imaju žitarice, samim tim i mogućnost ispeći vlastiti kruh, i da zato ne smiju u pekarama uzimati kruh radničkoj klasi i siromašnim sugrađanima. Kad bi netko u list poslao dojavu da je određena pekara ipak prodala kruh poljoprivredniku, tražena je odgovornost poslovođe i osoblja, a kupac je dobivao etiketu nemoralne osobe, zapravo i otimača hrane koja mu ne pripada.

Javno je zgražanje, primjerice, izazvala informacija da je Josip Mađarić iz Kunovca, »posjednik 16 jutara zemlje«, kupio »8 kilograma kruha«. Slično su, navedeno je, činili i posjednici Stjepan Kovač, Ivan Prlog, Stjepan Balaško, Andro Hobolić i Ivan Čizmak, dok »sa svojim žitaricama čekaju bolje dane«.⁹⁰ Takvi su obično svrstavani u ideološku kategoriju »sabotera« i »narodnih neprijatelja«, isto kao i nakupci i šverceri. Procedura je u takvim slučajevima, ali i kad su se za Narodne odbore natjecale osobe koje nisu po partijskoj volji, bila ista: prvo je na terenu istraženo ima li takva osoba kakvih predratnih i ratnih »mrlja« u smislu suradnje s velikosrpskim ili ustaškim režimom, a onda je to bez mogućnosti osporavanja bombastično i uz puno etiketiranja prezentirano u listu.

Loše su prolazili i brojni radnici »na crno«, iako je u pojedinim brojevima izražavano zaprepaštenje spoznajom da su, uz uvijek prozivane obrtnike, i pojedina državna poduzeća držala sezonsku radnu snagu koja uopće nije bila prijavljena nadležnim službama. Upravo su takva poduzeća, pogotovo iz poljoprivredne i prerađivačke domene, i prednjačila u uočenim nezakonitostima. Razlog je zacijelo ležao u tome što su inspekcije svjesno »žmirile« u provjerama državnih poduzeća, koja su, pak, u smanjenim poreznim uplatama tražile neku kompenzaciju za kontrolirane i često nerealne cijene svojih proizvoda i usluga. Bio je to začarani krug, u kojem je svatko svakoga na neki način varao i zakidao, a da su se svi licemjerno pravili da to ne znaju.

Godinama je trebalo čekati da bi se u listu mogla pojaviti ideološki nepodobna sintagma »slobodno tržište«, makar i shvaćena kao snažnija konkurencija između samih društvenih poduzeća. Jasno, sintagma je u tekstu pod oprezno sročnim naslovom »Približiti se potrošaču« zamotana u tezu kako treba »zadovoljiti želju kupaca za kvalitetnim artiklima«. Formalni su povod tekstu bili izlozi gradskih trgovina. Autor je ustvrdio da su u njima »neestetski razbacani predmeti (...), neukusno složeni, zastrti prljavštinom«, a »niti sama unutrašnjost prodavaonica nije mnogo privlačnija«. Najbolji su primjer bile trgovine poduzeća Drava i Izvor, u kojima je bilo uobičajeno da parfumerija ili željezara budu spojene s prehrambenim artiklima. Osim što se počelo pisati kako bi gradski trgovci trebali napokon dobiti konkurenciju, sramežljivo je zatraženo i uvođenje specijaliziranih trgovina, ali i »prodaja špecerajske robe na knjižice, tj. jednomjesečni kredit«.⁹¹ O dugoročnim potrošačkim kreditima za tekstil, namještaj i tehničku robu, koja je neredovito stizala u koprivničke trgovine i u odnosu na plaće bila iznimno skupa, tek se počelo razmišljati.

⁸⁷ Isto, br. 10. god. IV., 16. 5. 1953., str. 3.

⁸⁸ Isto, br. 10. god. III., 24. 5. 1952., str. 3.

⁸⁹ Isto, br. 18., god. IV., 5. 9. 1953., str. 2.

⁹⁰ Isto, br. 4. god. IV., 14. 2. 1953., str. 1.

⁹¹ Isto, br. 15. god. III., 2. 8. 1952., str. 3.

Ako bi u listu tražili temu koja je čak i u konkurenciji s toliko spominjanim švercerima i zadružnim pronevjeriteljima novca i imovine, dominirala početkom 1950-ih godina, onda je to svakako bilo ugostiteljstvo. Lokalni su ugostitelji, u kadrovskom rasponu od uprave pa do konobara i kuhara, za političke dužnosnike i *Glas Podravine* bili trajni sinonim za skupoću, lošu ponudu, neljubaznost, zakidanje gostiju, prodaju pokvarene robe, prljave stolove i čaše, nedostatak tekuće vode za pranje, popljuvane podove, smrdljive i razbijene toalete (ako ih uopće i imaju), ali i širenje javnog nemoralna te osiromašenje i propadanje brojnih podravske obitelji. Jednako se to odnosilo na državne i zadružne gostionice ili one koje su izbjegle nacionalizaciju i ostale u privatnom vlasništvu. Gotovo da nije bilo broja u kojem nije objavljena neka nova negativnost vezana uz ugostiteljstvo, ili barem zgražanje nad onim što se tu događa.

Unatoč svega, gostioničarski dim i alkohol brojnim je Podravicima, pogotovo neobrazovanijima i onima na lošije plaćenim poslovima, bio jedina ponuđena i dostupna zabava, koje je omogućavala kratki zaborav na surovu stvarnost. Zato je broj ugostiteljskih objekata, koji su po veličini prostora, inventaru i asortimanu bili obične krčme, stalno rastao. Bilježeni su i slučajevi da su vlasnici objekata u koje su prisilno useljene trgovine ili uredi tražili njihovo iseljenja, a tu su trebale biti nove gostionice. Vlasti su to energično sprečavale, ali u rubnim su dijelovima grada i po okolnim naseljima ipak godinama nevoljko dozvoljavale njihovo otvaranje, jer im druge sadržaje nisu ni mogle dati.

Političku je dimenziju dobio komentar »protiv grubog uživanja i prevelikog lokanja, koje ne priliči pravim ljudima i koje cijele obitelji baca na prosjački štap«, čiji je autor opet bio javni tužitelj Božidar Đerek, uvijek spreman na odašiljanje moralnih lekcija. Bio je užasnut spoznajom da mala i siromašna Koprivnica⁹² ima čak »23 gostionice, a i dalje se otvaraju«, kao i nekoliko prodavaonica alkohola u rinfuzi, a javna je bila tajna da je na desetine vlasnika vinograda svoju robu prodavalo »na crno«. U gradu je vladala ironična uzrečica da se protiv alkohola najuspješnije može boriti tako da ga se – popije. Đerek je ipak bio dovoljno razuman da shvati kako alkoholizam i nije toliko neočekivan ako se zna da je »čaha mineralne vode skuplja od čaše zagorskog vina«.⁹³

Očito je bilo da Đerekov napad na gostionice nije bio slučajna inspiracija, već se u dogovoru s partijskim vodstvom spremao ozbiljni zaokret po tom pitanje. Tema se, naime, našla i na sjednici gradskog Narodnog odbora, gdje su Zvonko Petrović i Vinko Klauček »podvrgli kritici politiku otvaranja velikog broja gostiona«. Rezultat je te oštre rasprave bio da se »zatvore ugostiteljske radnje Jadran, Bilogora i Podravska klet«, koje su u novinskim informacijama prednjačile po uočenim negativnostima. U zadatak je stavljeno i preispitivanje poslovanja cijelog ugostiteljskog poduzeća Kalnik, u čijem je vlasništvu bio i istoimeni hotel, smješten u istoj zgradi u kojoj su još od 19. stoljeća bili hoteli obitelji Pichler i Švarc.⁹⁴

Tih je godina oko hotela Kalnik, a i još pokojeg objekta u vlasništvu istog ugostiteljstva, vladala prava histerija. Grad nije imao restoran za pripremu gableca za zaposlenike u raznim poduzećima i službama pa je taj neželjeni zadatak dobio hotel Kalnik. Njegovo neracionalno poslovanje, vezanu uz nestašicu i iznimnu skupoću legalno kupljenih namirnica, dovelo je do toga da se u hotelskom restoranu cijena jednog kuhanog ili pečenog jajeta kretala oko 20-30 dinara, dakle u prosjeku tri puta više od cijene primjerka *Glasa Podravine*. Zato su abonenti za gablece uglavnom bili najbolje plaćeni gradski službenici. Kad se tome pridodala loša posluga i nedovoljna osposobljenost kuhara, nisu čudili crnohumorni savjeti nezadovoljnih gostiju. Jednom su im prilikom u listu objavili recept za pripremu poširanih jaja, jer osoblje nikad nije čulo za tako nešto uopće i postoji.

Kumulirano je nezadovoljstvo ugostiteljstvom dovelo do toga da se o gablecima govorilo i na tjelesima Narodnog odbora i Partije. Od hotela Kalnik je zatražena kalkulacija troškova za formiranje cijena. Kad se uz sirovine i energente pridodao i trošak tamošnjih 20 radnika i službenika, proizlazilo je da bi

⁹² Prema popisu iz 1953., grad Koprivnica imao je 3118 domaćinstava s 9892 stanovnika, a zajedno s Herešim i Starigradom 3471 domaćinstvo s 12.212 stanovnika. U usporedbi s popisom 1948., u gradu je u užem smislu u tih pet godina bio 600-tinjak domaćinstava i oko 1200 stanovnika više.

⁹³ *Glas Podravine*, br. 19, god. III., 27. 9. 1952., str. 3.

⁹⁴ Isto, br. 22, god. III., 11. 8. 1952., str. 2.

običnu šalicu crne kave trebali »naplatiti 48 dinara«.⁹⁵ Bio je to privilegij koji su si samo malobrojni mogli priuštiti. Nešto jeftinije je to bilo u običnim gostionicama, navodno oko 35 dinara, ali je i tu bilo puno korisnije naručiti litru lošeg vina, koja je mogla dobiti već za stotinjak dinara.

Pritisnut nezadovoljnim građanima, hotel je ponudio mjesečni meni za abonente, ručak i večeru, koji je stajao 3600 dinara. Slavodobitno je poručeno da će jela biti i po izboru, pogotovo variva, a dvaput tjedno bit će servirani i kolači. Usporedbe radi, spomenuti je iznos bio u razini mjesečnih plaća nekvalificiranih radnika. U praksi, sudeći prema iskustvima *Glavosih* suradnika, problem nije bio samo u vrtoglavih cijenama, već i u nevjerojatnoj nonšalanciji osoblja: »30 minuta do podvorbe, nakon juhe daljnjih 30 minuta, isto i za pečenje, a onda moraš čekati da i kruh dobiješ«. Po nečemu je Kalnik, napomenuto je, ipak bio pravedniji od hotela u turističkoj Opatiji: u Koprivnici »i stranac tako dugo čeka kao i domaći gost!«⁹⁶

Budući da je broj hotelskih abonenata bio mali, u listu se pojavio novi apel: »otvoriti što prije radničko-službenički restoran«. Ako to ne može Kalnik, napomenuto je, neka se »taj posao da Kotarskom savezu poljoprivrednih zadruga ili privatniku«.⁹⁷ Zadrugari za to nisu bili zainteresirani jer su lagodnije živjeli od trgovanja, a za privatnike još nisu sazreli politički uvjeti.

Frustriranim je Koprivničancima preostalo da se u listu zapitaju: »Da li postoje građani radi ugostiteljstva, ili ugostiteljstvo radi građana?« Indikativno je da je u istome broju nakon samo pola godine opet otvoreno pitanje prevelikog broja gradskih gostionica, a povod je taj put bila informacija da se uprava trgovačkog poduzeća Izvor morala seliti u nove prostore, jer se u postojećim otvarala – gostionica. Prozvani ugostitelji na nove prijetnje o zatvaranjima lakonski su odgovorili: »Manje gostiona, manje zaposlenih«⁹⁸ Vlasti su, međutim, predugo bile kritizirane zbog nemogućnosti rješavanja ugostiteljskih problema pa je uslijedila odluka »preko koljena«. U Koprivnici je u proljeće 1953. istodobno zatvoreno čak osam gostionica »koje posluju protivno sanitarnim uvjetima«. Da bi to još bolje zvučalo, istodobno je objavljeno da će se u prostorijama ranije zatvorene Bilogore otvoriti »lijepo uređena gradska čitaonica«.⁹⁹ Propagandistički je to zvučalo kao važan korak u dizanju kulturne razine grada, ali čitaonica kao posebna ustanova nije zaživjela.

Kako se i moglo očekivati, toliko spominjana radnička menza s puno primjerenijim cijenama ipak nije otvorena, a kasnije je kao palijativno rješenje ponuđeno da zaposlenici iz drugih poduzeća i gradskih službi mogu dolaziti na gablece u Podravkin radnički restoran. Ni to rješenje iz raznih razloga, ponajprije prevelike razdaljine od gradskoga središta, nije potrajalo.

Svi ti pokušaji nisu riješili temeljni problem: loše poslovanje, loše usluge i previsoke cijene poduzeća Kalnik. Zato su u gradskim strukturama došli na ideju da od Kalnika naprave dva ili više manjih poduzeća koja bi si međusobno radila konkurenciju, što bi bio pravi put prema sniženju cijena i povećavanju kvalitete usluga. To se dopalo Peri Mihajloviću, inače zaposleniku Kalnika, koji je javno predložio stvaranje drugog ugostiteljskog poduzeća. Zbog toga je pozvan na sastanak tamošnjeg Radničkog savjeta, gdje je »napadnut pogrdnim izrazima« i optužen da »želi upropastiti poduzeće«. Vidno uznemiren, *Glasi Podravine* je poslao izjavu da će protiv onih koji su ga vrijeđali podnijeti »tužbe sudu« i da javnost mora znati »kojim se sve sredstvima služi uprava Kalnika da bi zadržala postojeće stanje«.¹⁰⁰

Epilog Mihajlovićeva slučaja nije poznat, ali je naknadno ipak realiziran plan gradskih vlasti da razdijele problematično ugostiteljsko poduzeće u nekoliko manjih. Do kraja socijalističkog razdoblja, ali također u obliku tržišnog monopola, održao se samo Grozd, uklopljen u trgovačko poduzeće Izvor.

⁹⁵ Isto, br. 24, god. III., 6. 12. 1952., str. 2. Kad bi se ta cijena prema kupovnoj vrijednosti uspoređivala s današnjicom, spomenuta bi crna kava stajala 50-ak kuna.

⁹⁶ Isto, br. 18, god. IV., 5. 9. 1953., str. 3.

⁹⁷ Isto, br. 25, god. III., 20. 12. 1952., str. 2.

⁹⁸ Isto, br. 7, god. IV., 28. 3. 1953., str. 1.

⁹⁹ Isto, br. 8, god. IV., 11. 4. 1953., str. 2.

¹⁰⁰ Isto, br. 13, god. IV., 27. 6. 1953., str. 2.

Ne vidjevši rješenje ni u pogledu stalnih pritužbi građana na loš asortiman i prevelike cijene oba lokalna trgovačka poduzeća, Drave s 14 i Izvora s 12 prodavaonica, kotarska je vlast zaključila da treba provesti i »reorganizaciju trgovine«, jer ona »ne odgovara u potpunosti potrebama tržišta«. Pojam tržišta treba, dakako, shvatiti sukladno tada važećoj ideologiji, jer je unaprijed isključivala privatnu inicijativu. Ispostavilo se da se ta poduzeća u obostranom interesu dogovaraju o cijenama i tako zapravo »drže ovdje čisto monopolitički položaj«. Zaključak je, stoga, bio da se, umjesto dva poduzeća, »formira pet-šest manjih«, tako da Koprivnica napokon dobije i prodavaonice »kože i kožnog pribora, voća i povrća, stakla, porculana i keramičke robe«, a u svim bi, kako je naglašeno, trebalo bitno proširiti asortimane.¹⁰¹ Kasni je broj mogućih novih trgovačkih poduzeća povećan na 15.¹⁰²

Očito je, međutim, da su i uprave dvaju samo naizgled konkurentskih poduzeća u kotarskom i gradskom Narodnom odboru imale svoje uspješne zagovornike, jer je namjeravana reorganizacija u rujnu 1953. zaustavljena, s obzirom da je Savjet za privredu kotarskog Narodnog odbora poručio da bi tu temu »još trebalo diskutirati«.¹⁰³ U Dravi i Izvoru su se, ipak, uplašili da bi njihovo lagodno monopolsko poslovanje moglo biti okončano¹⁰⁴ pa je samo mjesec dana kasnije objavljeno kako su oba poduzeća snizila cijene »raznoj robi 10-30 posto«. Tako je novi proizvod, pšenično-raženi kruh, imao cijenu 22 dinara, četiri manje od dotadašnjeg crnog kruha, sinonima za osnovni prehrambeni artikl građana koji su bili socijalno najugroženiji. Čak je i vino u trgovinama postalo jeftinije za 20-30 dinara po litri.¹⁰⁵

U sjeni novinskih rasprava o ugostiteljstvu i trgovini bili su iznimno loši prostorni uvjeti, kadrovska neekipiranost i nedostatak opreme u koprivničkoj bolnici. Povodom jednog od većih iskoraka, otvaranja novog odjela za plućne bolesti (TBC), ipak je napomenuto da je pitanje hoće li dobiti i minimalnih 20 kreveta. Bolnica, naime, nije sve svoje prostore dala svojim odjelima i službama, već je u 30 soba stanovao 41 njihov zaposlenik. Rečeno je da oni »koriste bolničku opremu, od madraca do posteljine i ručnika, dok bolesnici u tome oskudijevaju«. Logični je zaključak bila »potreba žurnog iseljenja zaposlenika«, ali ni do nje nije moglo doći.¹⁰⁶ Grad nije imao državnih stanova za medicinske i sve ostale stručne kadrove koji su mu nedostajali, a i ponuda za prodaju ili iznajmljivanje privatnih iole solidnijih stambenih objekata bila je minimalna. Kad je o bolnici riječ, bizarno je zvučala i rasprava na gradskom Narodnom odboru treba li bolničkoj službi sanitetsko vozilo, kakvo je u to vrijeme kupio kotar Đurđevac. Tu je zaključak bio da kupnja vozila nije nužna, jer je građanima bolnica – blizu.

Da je od sredine 1952. ipak nastupalo vrijeme ozbiljnih političkih i gospodarskih promjena, o kojima je list u pravilu nerado pisao, potvrđivao je i komentar povodom govora »druga Bakarića« u Saboru NR Hrvatske »O aktualnim problemima našeg zadrugarstva«. Time je i lokalnim dužnosnicima poručeno da je eksperiment vezan uz prisilno učlanjivanje seljaka u radne zadruge doživio potpuni debakl, što je i državu u cjelini dovodilo na rub gladi, ali i da ima ogromnih problema u funkcioniranju općih dobrovoljnih poljoprivrednih zadruga.

List je, strahujući od vala kritika na račun lokalnog rukovodstva, ustvrdio da je nedavni Bakarićev govor rezultirao »krivim tumačenjima«, odnosno da »pasivne zadruge« većinom treba »reorganizirati«, dok su kotarom kružile parole kako je najvažniji hrvatski partijski dužnosnik ustvrdio da »treba raspustiti zadruge«. Zaključili su da je to grubo »izopačivanje govora druga Bakarića«, jer je novi zadatak zadruga »povećati i pojeftiniti proizvodnju«.¹⁰⁷ Bila je to unaprijed izgubljena bitka, jer seljačke radne zadruge nisu imale potporu ruralnog stanovništva, dok su dobrovoljne poljoprivredne zadruge općeg

¹⁰¹ Isto, br. 17, god. IV., 22. 8. 1953., str. 1.

¹⁰² Isto, br. 29, god. IV., 19. 12. 1953., str. 1.

¹⁰³ Isto, br. 19, god. IV., 19. 9. 1953., str. 3.

¹⁰⁴ Koliko je bilo problema oko suočavanja s tržišnim monopolima u socijalističkom razdoblju, čiji je rezultat uvijek bila poslovna neefikasnost, loš asortiman i skupoća robe, najbolje je potvrđivala ono što se kasnije događalo u Koprivnici sa spomenuta dva poduzeća. Dravu ni zaštita od prave konkurencije nije spasila, a Izvor je sve do hrvatskog osamostaljenja na štetu građana zadržao svoj monopolski položaj, jer je politika na tome inzistirala.

¹⁰⁵ *Glas Podravine*, br. 19, god. IV., 19. 9. 1953., str. 1.

¹⁰⁶ Isto, br. 17, god. IV., 22. 8. 1953., str. 2.

¹⁰⁷ Isto, br. 11., god. III., 5. lipnja 1952., str. 3.

tipa postajale metafora za nebrigu, nisku proizvodnju, preprodaju seljačkih proizvoda i svakovrsne manipulacije, pogotovo u domeni trgovine i ugostiteljstva.

Činjenica je da su se lokalni partijski dužnosnici u kotaru i gradu Koprivnici teško mirili s tim novim političkim kursom vezanim uz selo i poljoprivredu. Proteklih su godina koristili i represivne metode u »discipliniranju« i »političkom prosvjećivanju« seljaštva, čije je privatno vlasništvo nad stotinama tisuća usitnjenih posjeda usporavalo zacrtani razvoj socijalizma. Štoviše, uporno je ponavljano da je baš to ishodište potencijalne obnove kapitalizma.¹⁰⁸

U rujnu 1952. i lokalnoj je javnosti napokon jasno poručeno da je s okončanjem razdoblja prvog petogodišnjeg plana završeno i potpuno centralizirano upravljanje gospodarstvom. Ukinuo se i obvezni otkup poljoprivrednih proizvoda, koji je još od 1945. vlasnicima privatnih posjeda stvarao goleme nevolje i u doslovnom ih smislu odvojio od proklamiranih socijalističkih ideja.

Stidljivo se najavljivala i politička demokratizacija, koja je prvi odraz imala u izborima s više kandidata, makar i u okviru iste Partije, za zastupničke dužnosti u Skupštini FNRJ i Saboru SRH. Na posredni se način moglo zaključiti da je takvo ideološko »odmrzavanje« bilo i posljedica financijske i materijalne pomoći koju je Jugoslavija nakon sukoba sa Staljinom počela dobivati od zapadnih zemalja, što je u sušnoj 1952. zemlju spašavalo od masovne gladi.

Kako su u kuloarima odmah krenule i priče kako su jugoslavenski komunisti pokleknuli pred Zapadom, i uredništvo *Glasa Podravine*, kao i navedenom slučaju »iskrivljavanja« Bakarićeva istupa, imalo je zadatak to energično demantirati. Najprije su napomenuli da o tome »Moskva dreči već četiri godine«, a da sve to ponavljaju i razni »mačekovski, klerikalno-ustaški, četnički i malograđanski elementi«. Da ne bi ostali samo na razini tvrdnji, nabrojili su desetak lica s područja kotara koji su »oduševljeno« spominjali takve teze, umjesto da se »postide pred samim sobom«. Potpisnik je komentara bio uvijek radikalno usmjereni »A. Z.«.¹⁰⁹

Unatoč najavama nekih novih vremena, svako malo na ideološkoj je »streljani« bio NK Slaven, čija uprava nije imala strpljenja čekati postupno popuštanje ideoloških stega. Ponekad su pravim političkim problemom zbog sportske reputacije grada smatrani i Slavenovi loši rezultati, koji su nakon spomenutog uspjeha u kupu bili više pravilo nego izuzetak. Iz godine u godinu sve većim je problemom ipak smatran način njegova poslovanja, koje se stalno udaljavalo od socijalističkih vrijednosti. U ožujku 1952. pojavio se tekst pod naslovom »Zašto još uvijek nogometni klub Slaven ima svoj buffet!«, u kojem je uprava napadnuta da radi suprotno Pismu CK KPJ o fiskulturi. Taj je partijski naputak, koji je imao snagu zapovijedi, tražio da se zatvore ugostiteljski objekti koje su držali pojedini klubovi, jer je ocijenjeno da to vodi u profesionalizaciju nogometa.

Dogodio se, međutim, vrlo rijetki slučaj da klupski dužnosnik Mijo Tkalec, iako je bio član Gradskog komiteta KPH Koprivnica, a i povjerenik za trgovinu i opskrbu gradskog Narodnog odbora, to naprosto ignorirao. Zaključak lista, s potpisom »redakcija«, što je samo po sebi ukazivalo na delikatnost situacije, bio je nedvosmislen: »To je više nego za osudu!«¹¹⁰ Ne treba naglašavati da je politička karijera Mije Tkalca bila na zalasku, jer je u travnju iste godine objavljena odluka gradskog Narodnog odbora kojom je Slavenov ugostiteljski objekt predan na upravljanje koprivničkoj Poljoprivrednoj zadruzi. Partijskom komitetu ni to nije bilo po volji pa je uredništvo postavilo ironično pitanje: »Da li je to možda u cilju unapređenja poljoprivredne proizvodnje?«¹¹¹

Situacija oko Slavena nakon oduzimanja ugostiteljskog objekta dodatno se komplicirala, i rezultatski i materijalno. Nakon još jedne turbulentne sezone, u kojoj nisu imali podršku gradskih vlasti, krajem kolovoza 1953. održana je skupština kluba na kojoj je donesen zaključak da se klub »fuzionira s fiskul-

¹⁰⁸ Ivo Goldstein: *Hrvatska 2018.-2008.*, str. 474-475, EPH i Novi Liber, Zagreb 2008. Seljaka je neposredno nakon Drugog svjetskog rata u KPJ bilo čak 62,7 posto, a zbog prisilne kolektivizacije do kraja 1952. njihov je udjel pao na samo 28,5 posto, dok je istodobno višestruko porastao udjel činovništva, zbog čega se otvarao problem nagle »birokratizacije Partije«. Iz KPJ je zbog neslaganja s partijskom politikom u navedenom razdoblju i isključeno više desetina tisuća seljaka.

¹⁰⁹ *Glas Podravine*, br. 19, god. III., 27. 9. 1952., str. 2.

¹¹⁰ Isto.

¹¹¹ Isto, br. 8, god. III., 19. 4. 1952., str. 2.

turnim aktivom sindikalne podružnice Podravke u novo društvo koje će djelovati pod imenom Sportsko društvo Podravka« s više sportskih sekcija. Između ostalih, tu će biti i NK Podravka. Činilo se da je klub spašen, makar i pod drugim imenom.

Samo dva-tri mjeseca kasnije pojavilo se u listu, međutim, pismo zabrinutog građanina Ivana Povijača, u kojem je doveo u pitanje proklamirani amaterizam. Povijač, bivši glavni urednik i fanatični politički aktivist, ali i talentirani nogometni golman, ustvrdio je da je odnose unutar NK Podravka »pokvario novac«: »Sada svatko od igrača traži više za sebe« pa »više nema sportskog morala«. Kao pozitivnu je suprotnost naveo mlade nogometaše iz NK Koprivnica, gdje se odnosi grade »na zdravim osnovama«, onima amaterskima.¹¹² Lako je zaključiti da je Povijač tada branio za amatere iz NK Koprivnica.

Na Povijačevo su ideologizirano prozivanje žustro reagirali igrači Podravke Mirko Crkvenčić i Andrija Sertić. Smatrali su nekorektnim nazivati njihov klub »nezdravim« pa su se zapitali zašto se taj isti Povijač nije bunio kad je »i sam bio u kritiziranom Slavenu«?¹¹³ Povijač je i dalje bio uporan u kritikama pa je svoje oponente proglasio inicijatorima uvođenja nepoželjnog »poluprofesionalizma u klub«. Konkretizirao je to tvrdnjom da je »mjesečna nagrada jednom igraču 3000 dinara«, koliko mjesečno zarađuje »i prosječni radnik«, da toliko dobiva i trener, a da ostali igrači prosječno dobivaju po 1500 dinara. Štoviše, saznao je da su u posljednje vrijeme neki nogometaši dobivali i »5000 ili 6000 dinara«, a da je Dragutin Kolarić za povratak iz NK Koprivnica u svoj stari klub inkasirao čak »15.000 dinara«.¹¹⁴ Povijač se kasnije također vratio u svoj preimenovani klub i problem poluprofesionalizma ga više nije opterećivao.

Uredništvo se burne 1952. javno požalilo da njihov prozivački, za neke i »isljednički«, način pisanja ne nailazi na pretjerano razumijevanje javnosti. Naslov »Kome smeta pisanje *Glasa Podravine*«, već po pravilu kolektivno potpisan s »uredništvo«, govorio je da čitatelji ne doživljavaju tekstove kao dobrotamjernu kritiku, već kao oblik političkog linča. Naveli su primjer nadobudnog omladinca Stjepana Maljaka iz Delova, koji je uporno ukazivao na tamošnje navodne nepravilnosti, na što su mu sumještani prijтели »obračunom i milicijom«. Uredništvo se retorički zapitalo »kakvi su to ljudi koji žele ugušiti glas štampe i zašto to žele«? Usput su iskoristili priliku da se pohvale kako list ipak ima »skoro dvaput više dopisa no mjesta za objavljivanje«. Time su poručili, svjesni da su oni glas svemoćne Partije, da od svog napadačkog i »higijeničarskog« koncepta neće odustati.¹¹⁵

Koprivnica je početkom 1950-ih godina imala i nerješivih problema s kulturom i izdavaštvom. Nije bilo adekvatnih prostora u kojima bi se odvijale najrazličitije kulturne aktivnosti, niti novca da bi se takvi objekti mogli graditi. Trebalo je nekoliko godina da bi se preuredile prostorije Doma kulture, današnjeg Domoljuba, barem za neke manje zahtjevne scenske i glazbene aktivnosti. Taj prostor nije bio pogodan za kazališne predstave pa se pojavila ideja da se za takve namjene preuredi zgrada Templu u Svilarskoj ulici, kako je nazivana židovska sinagoga. I od toga se ubrzo odustalo. Za pojedine su se programe prigodno koristili improvizirani školski prostori i kino Velebit.

Realno gledajući, za razinu kulturne ponude veći prostori i nisu bili nužni. Kulturni se život svodio na djelovanje pojedinih KUD-ova, gradskih, seoskih i sindikalnih, koji su imali razne amaterske sekcije. Zato je premijera svake kazališne predstave, koncerta ili izložbe dobivala priličnu pozornost i u *Glasi Podravine*. Gradski su kulturni autoriteti pomno analizirali svaki javni nastup, vještine redatelja, glumaca, dirigenata, glazbenika, plesača ili slikara. Kad je zamirao rad pojedinih sekcija dizala se prava medijska uzbuna, uz navođenje imena onih koji su bili odgovorni. Svako amatersko gostovanje koje je dolazilo iz drugih gradova predstavljalo je pravi kulturni događaj, kao i turneje pojedinih koprivničkih skupina po Hrvatskoj. Kad je u grad zbog reportaže o lokalnim uspjesima i zapaženim pjevačkim zbrovima stigla ekipa Radio Zagreba, bio je to događaj koji je naširoko opisivan u listu. Veliki je medijsku

¹¹² Isto, br. 26, god. IV., 28. 11. 1953., str.3

¹¹³ Isto, br. 27, god. IV., 5. 12. 1953., str. 4.

¹¹⁴ Isto, br. 28, god. IV., 12. 12. 1953., str. 3.

¹¹⁵ Isto, br. 8, god. III., 19. 4. 1952., str. 3.

pozornost, uz visoke cijenu ulaznica, dobila i grupa zagrebačkih glumaca čiji se nastup svodio na prićanje prastarih viceva o Bobiju i Rudiju.

Posebnu je važnost u tom kulturnim sadržajima siromašnom i ideološki rigidnom razdoblju imalo pokretanje gimnazijskog časopisa *Osvit*, u čemu je važnu ulogu imao već spomenuti direktor Mihajlo Juhas. Časopis je bio literarnog karaktera, uz minimalne informativne sadržaje, ali su učeničke pjesme i priće ipak uspješno razbijale dominantnu socrealističku monotoniju pa je po svom značenju prelazio gradske okvire. Dašak individualizma i slobode koji se osjećao na *Osvitovim* stranicama odmah je zasmetao ideološki pravovjernim kritičarima. Nimalu je aferu izazvao Ivo Smoljan, inače urednik konkurentne ali kratkotrajne *Podravske revije*, koji je politički napao *Osvitovu* pjesmu »O mačku Mao«. Njen je autor bio gimnazijalac Milivoj Solar, koji je služeći se metaforom o samodopadnom mačku ironično opisao tipičnog partijskog »cenzora«: ispraznog, umišljenog, nadobudnog i netolerantnog. Posljednje su dvije strofe glasile: »No jednom u borbenom stavu / Pjevati kada je stao, / Cigla mu neka razbije glavu / i umrije maćak Mao. / Pitat ćete zašto je nama / Do smrti maćka stalo, / Al u povjerenju šapnut ću vama / I na vas on lići malo.« Iako je duhoviti gimnazijalac Solar u uvodu pjesme naveo »svećano izjavljujem, da nisam ni na koga određeno mislio«, Smoljan se u toj rugalici zacijelo prepoznao i ustvrdio da »tu ima nešto što ozbiljno zabrinjuje« i da »ovakovi stihovi... predstavljaju najgrublju profanaciju poezije«. Uredništvo, u kojem je Juhas imao važnu ulogu, ipak je branilo mladog Solara, pa je autor te polemike s inicijalima »L. N.« napisao i svoju varijantu »maćka Mao«, koja je imala još ironičniji završetak: »Ne zbunjuj se, već mirno sjedi / i dalje neumorno predi.«¹¹⁶

Nije to, ipak, bio kraj *Osvitovih* muka. Pojedine je pjesme u *Glasi* komentirao i svestrani javni tužitelj Đerek, kojemu je smetao njihov intimistićki i pesimistićki ugođaj, suprotan aktivistićkom entuzijizmu. Još je nezgodnije bilo kad se u jednom opisu »pravog mesarskog lika«, koji ima »oći podbuhle« i »nos sav crven«, prepoznao Vojko Volf, direktor kotarskog Stokoprometa. Slijedila je redakcijska isprika, opet u *Glasi*, s napomenom da prilikom napada na *Osvitove* autore treba pogledati u Rjećniku hrvatskog ili srpskog jezika i znaćenje pojedinih izraza.

O koprivnićkoj se gimnaziji, koja je svrstavana među najbolje u Hrvatskoj, te godine jako puno govorilo. Tome je pridonijela i vijest, objavljena u listu, da je »fizikalnoj naućnoj grupi«, predvođenoj mladim profesorom Vilkom Štimcem, pismo uputio i vlastorućno potpisao najslavniji svjetski fizićar Albert Einstein. Štimćeva se grupa, naime, obratila genijalnom autoru teorije relativnosti, a oko te se pošiljka odvijala prava diplomatska zavrzlama, jer je to bilo vrijeme makartistićkog »progona vještica« u SAD-u. Koprivnićko je pismo ipak nekako stiglo do Einsteina, tako da je njegovo slanje potpore mladim fizićarima u komunistićkoj Jugoslaviji daleko premašivalo domete neke provincijske gimnazije.¹¹⁷

No, već je godinu-dvije ranije bilo jasno da se nastava za svake godine sve veći broj ućenika više ne mođe normalno odvijati u postojećim prostorijama, o pojedinim se kabinetima i radionicama nije moglo ni razmišljati, a nije postojala ni mogućnost preseljenja u neki adekvatniji objekt. Takvog naprosto nije bilo. Zato je jedino rješenje, makar se ni ono nije pokazalo trajnijim, bila dogradnja drugog kata na postojećoj zgradi. Školska uprava i gradske vlasti tijekom 1953. upregle su sve snage da taj projekt uspješno okonćaju. Tražena su i dijelom dobivena republićka sredstva, što nije bilo dovoljno, pa je organizirana i najšira akcija doniranja sredstava poduzeća, institucija i građana, koja je u svrhu adaptacije postojećih prostorija, kako je već navedeno, započela još 1952. godine objavljivanjem imena donatora u *Glasi Podravine*. U tim je aktivistićkim vremenima bila praksa da svatko mora nećim pridonijeti zajednićkim projektima pa su i ućenici i njihovi roditelji davali na tisuće radnih sati u ćišćenju i uređenju zgrade i okolice, kao i u transportu, a svako je poduzeće, uz novac, darivalo određeni materijal, školsku opremu i razne zanatske usluge. U *Glasi* su uredništvo tih mjeseci stizala i pisma u kojima

¹¹⁶ Isto, br. 9, god. IV., 1. 5. 1953., str. 3. Smoljan je kasnije razvijao svoju književnu karijeru i bio urednik časopisa Matice hrvatskih iseljenika, a Solar je najugledniji hrvatski teoretićar književnosti i do umirovljenja profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

¹¹⁷ Glas Podravine, br. 24, god. IV., 14. 11. 1953., str. 2.

se upozoravalo da se takvim poslovima ugrožava zdravlje učenika, ali vlasti na to nisu reagirale. Svakome je važnije bilo da ne dobije epitet »sabotera«.

Napokon, drugi je kat svečano otvoren 26. prosinca 1953. godine. Novi su prostori, rečeno je, bili »uvjet za daljnju politehnizaciju škole« i rad brojnih znanstvenih grupa. Slavodobitno je poručeno da su »progresivne snage« tim projektom dobile snažnu potporu za »svakodnevno sukobljavanje s konzervativnim tradicijama i shvaćanjima«. Događnjom drugog kata ponajviše je profitirao gimnazijski direktor Mihajlo Juhas, koji je izabran za predsjednika republičkog profesorskog udruženja i člana republičkog savjeta za obrazovanje. Koliko je sve to bilo važno i lokalnoj političkoj garnituri ponajbolje govori podatak da je tekst o otvaranju osobno pisao gradski partijski čelnik Zvonko Petrović.¹¹⁸

Državna se vlast pobrinula da interes prosječnog građanina ne bude usmjeren samo na unutarnja zbivanja. Ponajbolji je primjer bila nova »tršćanska kriza«, što je podrazumijevalo i pitanje pripadnosti Istre i otoka. Iako je u tom razdoblju ovisila o već spominjanoj pomoći zapadnih zemalja, Jugoslavija je 1952. zbog njihove naklonosti prema Italiji naglo zaoštrila to pitanje. Zaprijetila je i vojna eskalacija sukoba, u kojoj Tito nakon raskida s komunističkim blokom nije imao saveznika. List je spremno dočekao tršćansku medijsku kampanju. Na naslovnici se pojavio veliki naslov, zapravo poznata Titova poruka: »Tuđe nećemo, svoje ne damo!« U uvodniku je naširoko objašnjavano zašto Trst mora pripasti Jugoslaviji. Bio je to samo okvir za organiziranje velikog protestnog mitinga i demonstracija »protiv gramzljivosti talijanskih iredentista«.

U Koprivnici se početkom travnja 1952. (u listu opet nije naveden datum i mjesto – op. a.) okupilo 3000 gnevni građana da bi čuli govore i parole najvažnijih lokalnih dužnosnika, između ostalih narodnog zastupnika Tome Čikovića, gradskog partijskog sekretara Zvonka Petrovića i javnog tužitelja Božidara Đereka. Na prigodnim transparentima bile su i karikature talijanskih političara, a vatrene poruke sa skupa upućene su ministru vanjskih poslova Edvardu Kardelju. Protestni su mitinzi istodobno organizirani i u Novigradu, Goli i Ždali.¹¹⁹ Dva tjedna kasnije, uz test o genezi »slučaja Trst«, uslijedio je novi koprivnički protestni miting, istovrsni i u Đurđevcu, s nepoznatim brojem učesnika. Ovoga je puta bila usvojena i rezolucija koja je izravno upućena vladama SAD-a, Velike Britanije i Francuske. Tako su velike sile iz prve ruke mogle saznati da su Podravci jako ljuti zbog njihove protalijanske politike.¹²⁰ Samo koji mjesec kasnije kriza se ponešto smirila, jer je Tito bio pozvan u službeni posjet Velikoj Britaniji, gdje se sastao s premijerom Churchillom i tek okrunjenom kraljicom Elizabetom II. Nakon toga počele su se usvajati i mjere koje su Jugoslaviju polako počele izvlačiti iz staljinističke teorije i prakse, među građanima ponajviše zapamćene po najrazličitijim represivnim mjerama.

Bilo je to, međutim, samo privremeno smirivanje tršćanske krize. Iz *Glasa Podravine* saznajemo da je u listopadu 1953. uznemirena Koprivnica opet bila na nogama. Parole se u odnosu na godinu ranije nisu mijenjale: »Život damo – Trst ne damo!« Petrović je u uvodnom tekstu građanima postavio emocijama nabijeno retoričko pitanje: »Zar ponovno da čizme talijanskih fašističkih zločinaca gaze našu krvlju natopljenu zemlju, zar ponovno da (...) pale i ruše domove i sela naših sunarodnjaka?« Energično je ustvrdio da Jugoslavija ni pod koju cijenu neće Zonu A Slobodnog teritorija Trsta neće mirno predati »talijanskim imperijalistima«. Središnji je protestni miting održan 9. listopada 1953. pred zgradom Gradske općine, gdje su opet govorili najviši lokalni dužnosnici. Na to se 14. listopada nadovezala i velika protestna povorka tisuća građana gradskim ulicama, uz povike »Tito – Partija, svi smo Armija!«¹²¹

Posljedice masovnih mitinga i marševa gradskim ulicama mogle su se sagledati već u idućem broju. Kao i u travnju prethodne godine, nakon širenja ratne psihoze¹²² zbog straha od masovne gladi u hipu

¹¹⁸ *Koprivnički tjednik*, br. 1, god V., 1. 1. 1954., str 1.

¹¹⁹ Isto, br. 7., god. III., 5. 4. 1952., str. 1.

¹²⁰ Isto, br. 8, god. III., 19. 4. 1952., str 1. i 2.

¹²¹ Isto, br. 21, god IV., 17. 10. 1953., str. 1.

¹²² Do rata s Talijanima, ali i zapadnim saveznicima, nije došlo, niti je to bila prava namjera organizatora masovnih okupljanja građana, već je Tito želio što povoljniju pregovaračku poziciju da bi Zona B, dakle cijela Istra, naposljetku pripala Jugoslaviji, što je u osnovi riješeno sporazumom iz 1954. godine.

Glas Podravine, IV/29, 19. prosinca 1953. godine

su opustošene sve prodavaonice prehrambenim proizvodima i kućnim potrepštinama. Već je u idućem broju naglašeno da je »šačica paničara« među građanima tvrdila da »neće biti ni soli, ni šibica, ni petroleja, čak ni toalet papira«, a da nestašica zapravo »ne postoji niti će postojati«. Nepovjerljivi građani, kojima je rat bio u živom sjećanju, u samo dva su dana, međutim, kupili »oko 15 vagona soli«, neki »i po 500 kilograma« tog ključnog artikla, kao i ama baš svega što je moglo čemu poslužiti u razdoblju duljih nestašica. Neke su trgovine u toj pomami prestale i prodavati robu kojom su raspolagale pa je problem dodatno eskalirao. Trgovci su zbog toga opomenuti da bi mogli zaraditi i kaznu »do godinu dana zatvora«, a poimenično su nabrajani i građani koji su kupovali više od obiteljskih potreba. Posebno im je zapao za oko »mljekar Šestak«, koji se zbog šerca tek vratio iz zatvora.¹²³ Za tu su paniku i histeriju morali biti krivi svi osim same gradske vlasti.

Ta ista vlast, unatoč trenda ograničene liberalizacije, imala je i nadalje potrebu prozivati i prog-

niti potencijalne političke protivnike, koji su za njen netolerantni način razmišljanja uvijek bili isključivo »otvoreni ili prikriveni neprijatelji«. U tom je mentalnom okružju odvjetnik dr. Rudolf Trstenjak godinama bio simbol svega što su prezirali. Njemu je neposredno nakon rata zbog negativnog stava prema komunističkoj ideologiji oduzeto pravo na odvjetničku kancelariju, ali mu je Advokatska komora u Zagrebu 1953. vratila licencu. Trstenjak je u međuvremenu u nekom društvu komentirao da je Zakon o krivičnom postupku pisan srpskim jezikom i da je to primjer kako se Hrvatska i preko zakonodavstva pokušava »srbizirati«. Branio je i niz onih koje je vlast optuživala za podiranje sustava, što je u listu prokomentirano tvrdnjom da Trstenjak to radi s takvim žarom »kao da brani sebe samog«.

Rezultat je te pretjerane savjesnosti u obavljanju svoga posla bilo opširno pismo Kotarskog odbora SSRN-a Advokatskoj komori o navodno nedopustivom ponašanju toga »nacionaliste Hrvata«, uz napomenu da je dozvolio ionako dobio »bez traženja mišljenja lokalnih vlasti«. Osim što su pronađeni i prijeratni klijenti koji su bili nezadovoljni njegovim vođenjem pojedinih slučajeva, napomenuto je kako Trstenjak u aktualnoj situaciji govori da »suci ne rade po zakonu« pa zato i »nije dostojan advokatur«. ¹²⁴ Prijedlog za Trstenjakovo brisanje iz Advokatske komore bio je, dakako, ubrzo usvojen.

¹²³ Glas Podravine, br. 22, god. IV., 31. 10. 1953., str. 1. Od toga je broja list počeo izlaziti u tjednome ritmu, subotom u prijedpodnevnim satima.

¹²⁴ Isto, br. 23. god. IV., 7. 11. 1953., str. 4.

Ironično zvuči podatak da je na istoj toj stranici objavljena i šahovska rubrika. U njoj su objavljeni rezultati netom završenog prvenstva šahovske sekcije. Najbolji je koprivnički šahist postao – dr. Trstenjak.¹²⁵

Dojam je da je baš tršćanska kriza, protkana nebrojenim mitinzima u svim dijelovima zemlje, u medijima presudno utjecala na mistificiranje i mitologiziranje Titove ličnosti. Otada se u bilo kojoj prilici, u rasponu od njegova rođendana i nošenja štafete pa do partijskih plenuma i kongresa, ne propušta prilika da bi ga se slavilo na krajnje nekritičan i patetičan način. Naširoko se pisalo i o bilo kojem susretu s njim lokalnih političara i radnika-udarnika, makar to bilo i u dvoranama u kojima je u tom trenutku bilo na stotine delegata ili uzvanika. Fasciniralo ih je što su vidjeli uživo. *Glas* je već 1. svibnja 1952. s ponosom objavio da je upravo jugoslavenski Maršal i središnja ličnost »suvremene historije«. Tito, kako to »gordo i ponosno zvuči«, kao »reflektor u tamnoj noći obasjava nama put«, pa mu se masovno klicalo i na dočeku štafete.¹²⁶

U federalnoj Jugoslaviji puno je toga bilo u suprotnosti s proklamiranim cijevima, uz preklapanje ovlasti i nejasnoće u funkcioniranju organa vlasti na terenu, pa je u proljeće 1952. napravljena reorganizacija Narodnih odbora kao nositelja lokalne vlasti, a NR Hrvatska je ujedno reorganizirana na kotare, gradove i općine.¹²⁷ Na području kotara Koprivnica umjesto dotadašnja 23 mjesna Narodna odbora formirano je 13 općina koja su bila središta Narodnih odbora, i to sa sjedištima u Sokolovcu, Velikom Pogancu, Goli, Ždali, Novigradu¹²⁸, Koprivničkim Bregima, Drnju, Peterancu, Legradu, Hlebinama, Reki¹²⁹, Koprivničkom Ivancu i Đelekovcu, u čije je okvire ulazilo po nekoliko manjih susjednih naselja.

Općine su, kako je to objašnjeno u listu, trebale biti privredni, saobraćajni i kulturni centri« svojeg područja, a ukupni je »službenički aparat« tim reduciranjem smanjen za »30 posto«. ¹³⁰ Već i ta brojka, ukoliko je točna, potvrđuje historiografske spoznaje da je prvim poslijeratnim godinama na području cijele FNRJ napravljen ogromni administrativni aparat kojemu je zadatak bio kontrolirati svaku političku, gospodarsku i svaku ostalu društvenu aktivnost. U državnim poduzećima i zadrugama često je bilo manje onih koji su proizvodili od onih koji su to bilježili.¹³¹

Koprivnica nije imala status grada, već je zakonski tretirana kao gradska općina s naseljima Herešin i Starigrad. Susjedni kotar Đurđevac imao je devet općina: Đurđevac, Ferdinandovac, Kalinovac, Kloštar¹³², Molve, Novo Virje, Pitomača, Podravske Sesvete i Virje. Takva se promjena, usmjerena prema okrupnjavanju upravnih jedinica, vrlo brzo pokazala nedovoljnom, jer ni smanjeni broj općina nije raspolagao materijalnim i kadrovskim potencijalom za vlastiti razvoj.

Nakon samo tri godine, u kolovozu 1955., uslijedila je još jedna teritorijalna reorganizacija, kojom je, također sa slabim rezultatima, na području republike oblikovano 27 velikih kotara. Po tom je rješenju koprivničkom kotaru priključen đurđevački. Iz krajnosti, velike usitnjenosti teritorijalnih jedinica i organa vlasti, zakoračilo se u novu krajnost, formiranje glomaznih upravnih jedinica za čiju je kontrolu i razvoj trebao vrlo zahtjevni administrativni aparat. Ni takav model nije predugo trajao.

Iako tako iz tjedna u tjedan nije izgledalo, godina 1953. završila je optimistično. Novoformirana gradska općina svečano je objavila da će u narednoj godini izgraditi čak »osam dvosobnih stanova«, a da će zahvaljujući investiranju JNA u smještajne kapacitete svojih časnika ukupni broj novih stanova

¹²⁵ Isto.

¹²⁶ Isto, br. 9 i 10, god. III., 1. 5. 1952. i 24. 5. 1952., str. 1 i str. 2.

¹²⁷ Narodne novine, Zakon o provođenju reorganizacije narodnih odbora, 21. travnja 1052., Zagreb.

¹²⁸ Tada se ni u službenim dokumentima još ne koristi zemljopisno određenje Novigrad Podravski.

¹²⁹ U službenim se dokumentima tih godina kao ime općine navodi Reka, prema kajkavskoj etimologiji, dok se u *Glasi Podravine* i nadalje koristi štokavska varijanta Rijeka.

¹³⁰ *Glas Podravine*, br. 8. god. III., 19. 4. 1952., str. 1.

¹³¹ Zdenko Radelić: *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. - od zajedništva do razlaza*, str. 287-289, Hrvatski institut za povijest i Školska knjiga, Zagreb 2006. Usporedbe radi, samo je 1951., kad je ukinuta Savezna planska komisija, a njena nadležnost prebačena na republike, savezna administracija smanjena za 100.000 službenika.

¹³² Novigrad je u službenim dokumentima također bio bez zemljopisnog određenja Podravski.

biti »preko 60«. Time su građanima željeli poručiti da su najteža vremena iza njih. Ipak, još nije bilo ozbiljnijih pokazatelja da će Koprivnica postati nešto više od tipičnog gradića u hrvatskoj provinciji.

ZAKLJUČAK: GRAD KOJI POČETKOM 1950-IH GODINA NIJE PUNO OBEĆAVAO

Analizirajući kako se početkom 1950-ih godina živjelo, radilo i razmišljalo u gradu i kotaru Koprivnici, teško je osporiti dojam da se od 1945., kad komunisti posredstvom Narodne fronte preuzimaju vlast, malo toga promijenilo. Kako se to može uočiti iz *Glasa Podravine*, jedinog lokalnog lista, Koprivnica je sve do 1953. stagnirala u razvoju, ostajući mali i gospodarski marginalan provincijski gradić. Nije pretjerano ustvrditi da je u međuratnom razdoblju, sve do propasti kemijske industrije Danica, bila puno važnija i prosperitetnija.

Glavna i godinama gotovo jedina važnija lokalna gospodarska grana bila je poljoprivreda, makar i s prilično limitiranim stočarskim potencijalom. Situaciju su 1950. i 1952. dodatno otežale i velike suše, dok su kišna razdoblja redovno rezultirala i poplavljanjem znatnih poljoprivrednih površina. U cijelom tom razdoblju ozbiljnije zaštite od biljnih i životinjskih bolesti praktički i nije bilo, a sve je to smanjivalo ionako ograničenu proizvodnju hrane. Većih iskoraka nije moglo biti, jer nije bilo ni novca za umjetno gnojivo i kupnju kvalitetnijih pasmina stoke i svinja. Krupni su problem bile i seljačke radne zadruge, kasnije i opće zadruge, koje su zbog nezainteresiranosti seljaštva dodatno utjecale na smanjivanje proizvodnje. Obrtništvo je također bilo vrlo limitirano, bez mogućnosti proširivanja svoje ponude. Tek je bitnim proširenjem asortimana proizvoda, do kojeg dolazi u navedenom razdoblju, otvorena mogućnost da nacionalizirano prehrambeno poduzeće Podravka postane motor gospodarskog razvoja. No, za to je trebalo proteći još nekoliko mukotrpnih godina.

Možda depresivna gospodarska slika ne bi bila baš takva da sve to nije upotpunjavala politička represija, koja je onemogućavala kreativnost i inicijativnost. Partija je upravljala gradom i kotarom željeznom rukom. Umjesto da se usredotoči na rješavanje životnih problema, energiju je gubila u ideološkim lekcijama, stalnim prijetnjama i etiketiranjima, pa i nerijetkim uhićenjima onih koji su joj se na bilo koji način suprotstavljali. Problem joj nije bila opća neimaština, koja je u pojedinim trenucima građane dovodila i na sam rubu gladi. Više ju je uznemiravalo nepovjerenje širih slojeva stanovništva u proklamirane revolucionarne ideale, kao i sve glasnije kritiziranje surove socijalističke prakse. Sustav ni pod koju cijenu nije mogao biti odgovoran za depresivnu sliku grada i kotara, već se stalno prstom upiralo na one koji ga nisu pridržavali. Zato je vlast svoj legitimitet i gradila na fabriciranju raznovrsnih »nenarodnih elemenata«. Najvećim su neprijateljima proglašavani šverceri i prekupci, a često je upravo o njima ovisila temeljna opskrba stanovništva. Kruh se sve do kraja tog razdoblja mogao kupovati samo na karte, bonove ili točkice, dok je vlasnicima poljoprivrednog zemljišta kupnja tog temeljnog prehrambenog artikla bila zabranjivana. Sve je to dovodilo do situacije da *Glas Podravine*, koji su uređivali i pisali partijski dužnosnici i aktivisti, ponekad nalikuje jednoj velikoj crnoj kronici, protkanoj ideoloških floskulama.

Kultura i sport imali su minimalne uvjete za razvoj. Ideal su bila radnička i seljačka kulturno-umjetnička društva i nogometni amateri, a kad su u cilju dizanja kvalitete tražena sredstva za kazališne i glazbene dvorane te gradnju gradskog stadiona i igranje u višim ligama, bilo je to protkano optužbama za neracionalno trošenje novca, ali i omraženi nogometni poluprofesionalizam. Zato su jedine dvije prave razonode Koprivničanaca na početku 1950-ih godina bile za one nešto obrazovanije kino, u kojem su za zavišću gledali neke druge svjetove, i brojne oronule gostionice, gdje je litra lošeg vina bila jeftinija od mineralne vode.

Koprivničanci koji su s grčem preživljavali u tim teškim vremenima nisu ni mogli pomisliti da će njihov grad jednoga dana ipak postati pozitivna suprotnost onome što je bila njihova turobna realnost.

SUMMARY

The city and district of Koprivnica got their permanent newspaper Glas Podravine at the end of 1950. Launched solely for the electoral needs of the ruling Communist Party, this local newspaper was first a periodical, then a biweekly, and from October 1953 a weekly paper. It was not edited and written by professional journalists in that period, but by party officials and activists, who did not respect the basic rules of the craft, but achieved their political goals through it. Despite this, the paper was a reliable representation of political, social, economic and cultural circumstances, primarily marked by unanimity, mass repression and general poverty, due to numerous information from the field, fierce comments and reactions from readers. The population lived largely from agriculture, which was devastated by the failure of forcibly formed peasant labor cooperatives, and the industry was still in its infancy. The stores lacked almost everything, including the most important items - bread, salt, sugar and all types of energy sources. The culprits for such a situation were exclusively »anti-national elements«. That is why the paper occasionally resembled a bizarre combination of a crime report, listing prison sentences and ideological deviations, and a propaganda bulletin in which citizens of shaken ideals were instructed on how to build proclaimed socialism.